

Crna Gora
Ministarstvo ekonomskog razvoja

**PROGRAM ZA UNAPREĐENJE KONKURENTNOSTI PRIVREDE
ZA 2022. GODINU**

Podgorica, februar 2022. godine

SADRŽAJ

LISTA TERMINA I SKRAĆENICA:	2
UVOD	4
1. OPIS STANJA	5
2. PRIORITETI ZA RAZVOJ	6
3. CILJEVI PROGRAMA	8
4. PREDMET PROGRAMA	8
5. USKLAĐENOST PROGRAMA SA STRATEŠKIM DOKUMENTIMA	9
6. FINANSIJSKI OKVIR	2
7. PROCEDURA SPROVOĐENJA PROGRAMA	2
7.1. Raspisivanje Javnog poziva	2
7.2. Opšti uslovi za učešće	2
7.3. Opravdani troškovi podrške	4
7.4. Podnošenje prijava i potrebna dokumentacija	5
7.5. Razmatranje podnešenih prijava	6
8. PRAĆENJE SPROVOĐENJA PROGRAMA	7
9. NAČIN IZVJEŠTAVANJA I EVALUACIJE	8
PROGRAMSKA LINIJA ZA NABAVKU OPREMU VELIKE VRIJEDNOSTI	9
PROGRAMSKA LINIJA ZA PODRŠKU MALIM ULAGANJIMA	13
PROGRAMSKA LINIJA ZA UVOĐENJE MEĐUNARODNIH STANDARDA	16
PROGRAMSKA LINIJA ZA PODRŠKU DIGITALIZACIJI	22
PROGRAMSKA LINIJA ZA PODSTICAJ CIRKULARNE EKONOMIJE	27
PROGRAMSKA LINIJA ZA PODRŠKU INTERNACIONALIZACIJI	32
PROGRAMSKA LINIJA ZA PRUŽANJE MENTORING USLUGA	38
PROGRAMSKA LINIJA ZA POČETNIKE U BIZNISU	42

Lista termina i skraćenica:

Akreditacija	Zvanično priznanje kojim nacionalni organ za akreditaciju nakon sprovedenog postupka akreditacije (akreditovanja), potvrđuje da organizacija ispunjava utvrđene zahtjeve i da je kompetentna za obavljanje poslova ocjenjivanja usaglašenosti
Akreditovana organizacija	Organizacija kojoj je dodijeljena akreditacija
ATCG	Akreditaciono tijelo Crne Gore
Digitalizacija	Korišćenje modernih tehnologija kako bi se postojeći biznis transformisao i prilagodio zahtjevima tržišta, okrenut potrebama korisnika
Internacionalizacija	Širenje na nova tržišta uz prisustvo i predstavljanje na inostranim sajmovima, plasiranje određenog proizvoda ili usluge na novo tržište, učestvovanje na raznim međunarodnim događajima, konferencijama i poslovnim susretima
IRFCG	Investiciono razvojni fond Crne Gore A.D.
Javni poziv	Javni poziv za sufinansiranje programskih aktivnosti
Komisija	Komisija za pregled i ocjenu prijava
Konsultantska usluga	Savjetovanje, usmjeravanje ili pružanje operativne pomoći preduzećima u realizaciji planirane inovativne aktivnosti
JLS	Jedinice lokalne samouprave
Mala preduzeća	Pravna lica koja ispunjavaju dva od sledeća tri kriterijuma: - prosječan broj zaposlenih u poslovnoj godini je veći od 10 a manji od 50; - ukupan prihod na godišnjem nivou je veći od 700.000 € a manji od 8.000.000 €; - ukupna aktiva je veća od 350.000 € a manja od 4.000.000 €
Mentoring	Skup usluga koje stručno lice-mentor sprovodi u direktnom kontaktu i radu sa osnivačem i /ili odgovornim licem privrednog subjekta
Mikro preduzeća	Pravna lica koja ispunjavaju dva od sledeća tri kriterijuma: - prosječan broj zaposlenih u poslovnoj godini nije veći od 10; - ukupan prihod na godišnjem nivou ne prelazi 700.000 €; - ukupna aktiva ne prelazi 350.000 €
MSP	Mala i srednja preduzeća
MMSP	Mikro, mala i srednja preduzeća
Opravedani troškovi	Opravedani troškovi su troškovi definisani pojedinačnim programskim linijama
Oprema	Oprema su mašine, odnosno sredstva za proizvodnju i obradu, namijenjena za profesionalnu upotrebu, kao i više funkcionalno nedjeljivih mašina, samostalnih mašina koje zajednički čine jedinstven proizvodni proces kao i specijalizovani alati i djelovi specijalizovanih mašina
PDV	Porez na dodatu vrijednost
Podnosilac prijave	Mikro, mala i srednja preduzeća, preduzetnici
Postupak	Postupak u kome nacionalni organ za akreditaciju utvrđuje

akreditacije	da li je organizacija kompetentna za obavljanje određenih poslova ocjenjivanja usaglašenosti
Potpuna prijava	Prijava koja je podnijeta u skladu sa Javnim pozivom i uz koju su podnijeti svi potrebni dokumenti utvrđeni Programom
Programska linija	Programska aktivnost sa definisanim ciljnim grupama, specifičnim ciljevima i aktivnostima u okviru opredijeljenog budžeta
Program	Program za unapređenje konkurentnosti privrede
Projekat	Skup aktivnosti koje se realizuju da bi se postigli ciljevi u okviru predviđenog budžeta
Sertifikat o akreditaciji	Zvanični dokument ili set dokumenata koji govore da je akreditacija dodijeljena za određeni obim
Sertifikat sistema menadžmenta	Predstavlja pisanu garanciju izdatu od strane nezavisnog akreditovanog sertifikacionog tijela, koji se izdaje nakon što se provjerom utvrdi da je određeni sistem, proizvod ili usluga u skladu sa zahtjevima navedenim u standardu
Spoljni konsultant	Pravno lice koje pruža konsultantske usluge: konsultantske firme, naučno-istraživačke ustanove, naučno-tehnološki parkovi, centri izvrsnosti, inovaciono-preduzetnički centri i poslovni inkubatori
Srednja preduzeća	Pravna lica koja ispunjavaju dva od sledeća tri kriterijuma: - prosječan broj zaposlenih u poslovnoj godini veći od 50, a manji od 250; - ukupan prihod na godišnjem nivou je veći od 8.000.000 €, a manji od 40.000.000 €; - ukupna aktiva je veća od 4.000.000€, a manja od 20.000.000€
Ugovor o sufinansiranju	Ugovor o subvenciji kojim će se definisati međusobna prava i obaveze između podnosioca prijave kao korisnika i davaoca državne pomoći u daljem tekstu Ministarstvo ekonomskog razvoja

UVOD

Razvoj produktivnih i izvozno orijentisanih mikro, malih i srednjih preduzeća, jedan je od ključnih faktora daljeg rasta i razvoja crnogorske ekonomije. Imajući u vidu kretanja i stanje u privredi Crne Gore, jasno je da se porast investicija i konkurentnosti domaće proizvodnje uz dalju diverzifikaciju privrede, nameću kao jedan od najvažnijih zadataka ekonomske politike Vlade Crne Gore.

Ministarstvo ekonomskog razvoja kontinuirano prati privredna kretanja, osluškajući potrebe privrede i kreirajući razvojne politike u funkciji unapređenja investicionog ambijenta. Njihovo sprovođenje treba da doprinese stvaranju konkurentnog poslovnog okruženja, uz jasno definisane konkretne mjere i efektivne programe podrške, usmjerene na dalji razvoj i unapređenje sektora MMSP.

Kroz već uspostavljen i prepoznat mehanizam sveobuhvatne finansijsko-nefinansijske podrške sektoru MMSP, koji se dodatno unapređuje i nadograđuje iz godine u godinu, Ministarstvo ekonomskog razvoja će i 2022. godinu posvetiti sprovođenju **Programa za unapređenje konkurentnosti privrede** sa ciljem daljeg podsticanja investicija, digitalne transformacije biznisa, prelaska sa linearnog na cirkularni model ekonomije, uvođenja međunarodnih standarda poslovanja, jačanja internacionalizacije, kao i podrške početnicima u biznisu.

Tokom 2021. godine, posebna pažnja bila je posvećena podsticanju razvoja preduzetništva mladih i žena, kao „*ranjivih*“ ciljnih grupa, kako kroz posebnu programsku liniju, tako i kroz Program u cjelini, kao bitnih segmenata na kojima počiva razvoj sektora MMSP, ali i razvoj privrede u cjelini, što će svakako biti u fokusu i tokom ovogodišnjeg sprovođenja Programa.

U cilju kreiranja programskih linija u skladu za potrebama same privrede, Program je još u ranoj fazi izrade bio u potpunosti otvoren za sve konstruktivne komentare i sugestije, koji su u najvećoj mjeri prihvaćeni i implementirani u okviru pojedinačnih programskih linija.

Značajno unapređenje Programa za 2021. godinu u odnosu na prethodne godine ogledalo se u novini da je privredi ostavljena mogućnost da sama bira kreditora, pa je 2021. godine uključeno, pored IRF-a, i 12 komercijalnih banaka sa kojima su zainteresovani privredni subjekti mogli da sklope investicione aranžmane.

Sami proces apliciranja je u potpunosti digitalizovan, kako bi se smanjile i eliminisale administrativne barijere, što je predstavljalo još jednu dodatnu vrijednost u kvalitetu sprovođenja samog Programa, naglašavajući njegovu inovativnu komponentu.

Stremeći ka ostvarivanju postavljenih ekonomskih ciljeva, a poštujući preporuke EU u ovoj oblasti, vjerujemo da ćemo sprovođenjem konkretnijih mjera i aktivnosti, kroz široku lepezu programskih linija u okviru Programa za unapređenje konkurentnosti privrede za 2022. godinu, doprinijeti intenzivnijem razvoju crnogorske privrede i boljem pozicioniranju privrednih subjekata na ino tržištu.

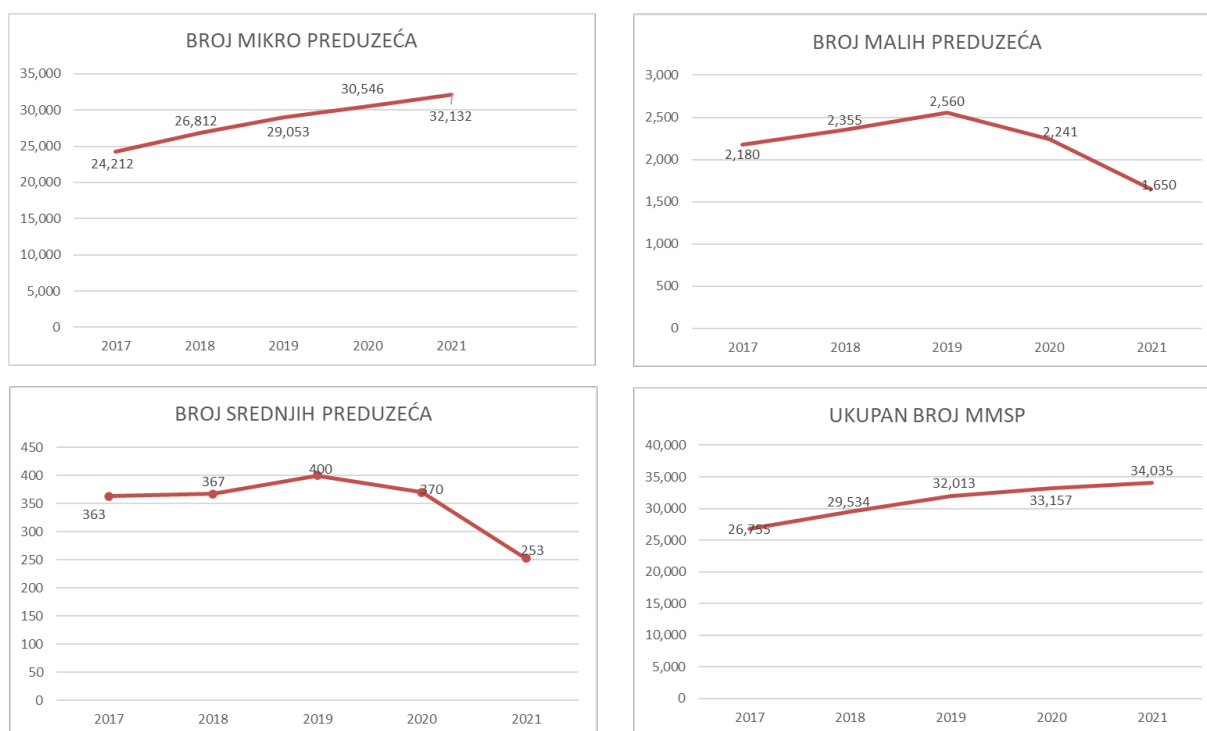
1. OPIS STANJA

Kratka analiza stanja sektora MMSP

Mikro, mala i srednja preduzeća, kao sektor koji čini najveći dio ukupnog broja preduzeća, u velikoj mjeri doprinose privrednom razvoju i konkurentnosti ekonomije i po svim relevantnim indikatorima, generalno bilježe dinamičan rast i razvoj.

Prema podacima Uprave prihoda i carina broj MMSP u 2021. godini iznosio je **34.035¹** što čini povećanje od **2,65%** u odnosu na 2020. godinu (33,157 preduzeća), odnosno 15,24% u odnosu na 2018. godinu (29,534 preduzeća).

Grafik 1. Trend kretanja broja MMSP u periodu 2017-2021.

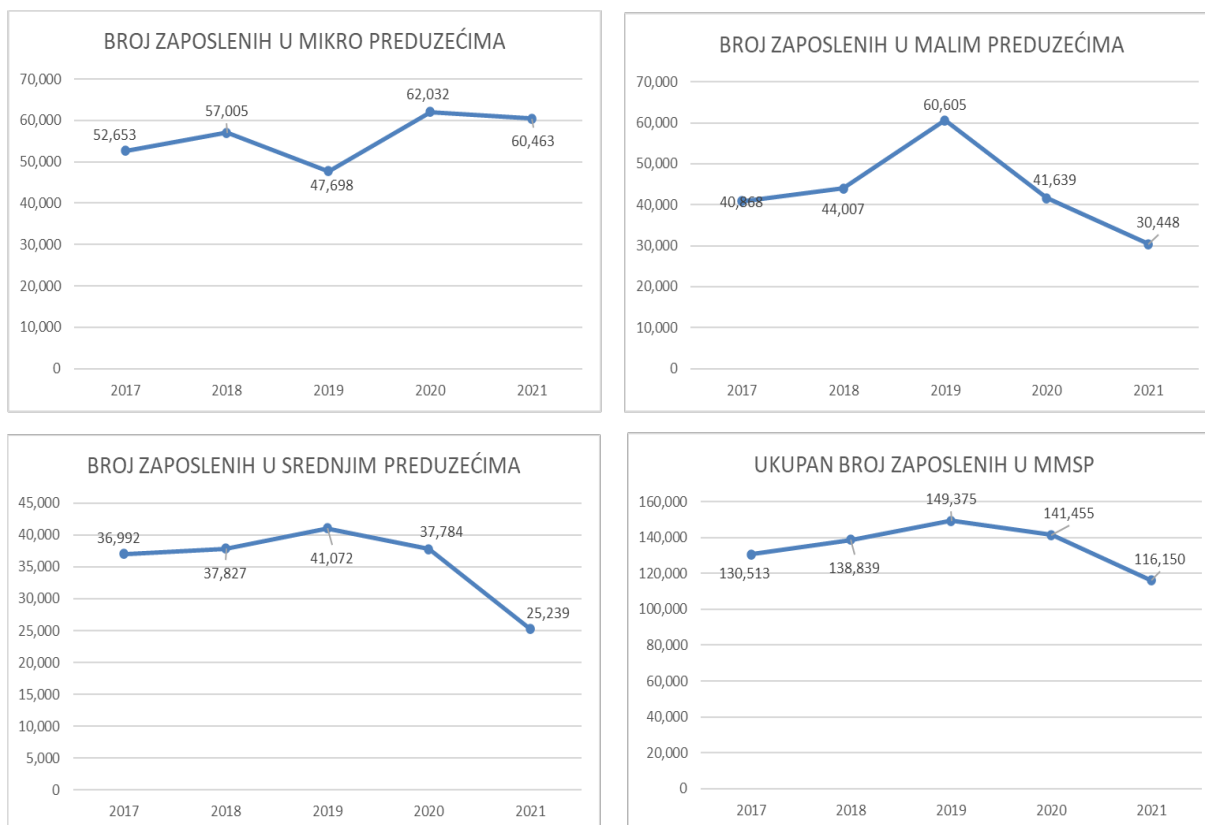

U ukupnoj strukturi MMSP, na kraju 2021. godine najviše je bilo registrovano mikro preduzeća 32.132 odnosno 94,41%, koja zapošljavaju 60.463 lica odnosno 52,06%, zatim malih preduzeća 1,650 odnosno 4,85%, koja zapošljavaju 30.448 lica, odnosno 26,21%, dok je broj srednjih preduzeća iznosio 253 odnosno 0,74% koja zapošljavaju 25.239 lica – 21,73%.

Posmatrano u kraćem vremenskom periodu, podaci Uprave prihoda ukazuju da broj mikro, malih i srednjih preduzeća u periodu od 2017-2021. godine bilježi kontinuiran rast, tako da u 2021. godini imamo 27,21% više preduzeća u odnosu na 2017. godinu, dok je broj zaposlenih smanjen za 11,01%. U strukturi MMSP najviše posluju mikro preduzeća koja zapošljavaju 1-10 zaposlenih, a koja istovremeno bilježe najveći rast u periodu 2017-2021 i to za 32,71%, dok je broj malih i srednjih preduzeća smanjen, i to malih preduzeća za 24,31% a srednjih za 30,30%. Takođe, u istom periodu, rast broja zaposlenih zabilježen je samo u mikro preduzećima i to 14,83%, dok je u srednjim preduzećima smanjen za 31,77%, i malim za 25,50%.

¹ Izvor: Uprava prihoda i carina 30.11.2021.god

Grafik 2. Trend kretanja broja zaposlenih u periodu 2017-2021

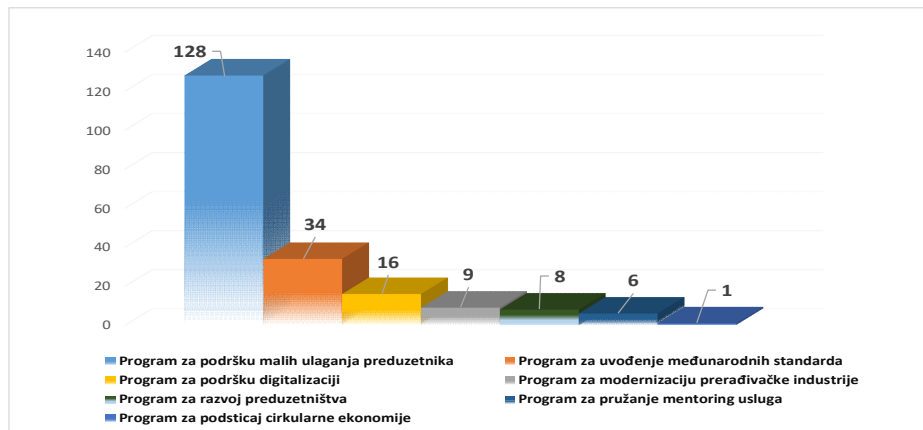
U ukupnom broju zaposlenih MMSP učestvuju sa **80,96%**, i u 2021. godini su zapošljavala **143,464 radnika**, što predstavlja povećanje broja zaposlenih od **1,42%** u odnosu na 2020. godinu.

2. PRIORITETI ZA RAZVOJ

Implementacija Programa za unapređenje konkurentnosti privrede za 2022. godinu, predstavlja čvrstu bazu za ubrzan proces diverzifikacije ekonomije i podrške sektoru mikro, malih, srednjih preduzeća i preduzetnika u onim segmentima privredne aktivnosti koja zahtjeva snažan set finansijskih i nefinansijskih podsticajnih mjera, kako bi se tržištu ponudili proizvodi i usluge dovoljno konkurentni da stvore dodatnu vrijednost i podstaknu pokretanje izvozne komponente biznisa.

U odnosu na prethodno implementirani Program iz 2021. godine, Program za unapređenje konkurentnosti privrede za 2022. godinu obuhvata **osam programskih linija**. Program je dodatno obogaćen sa dvije nove programske linije finansijske podrške, koje se odnose na internacionalizaciju mikro, malih i srednjih preduzeća kao i nabavku opreme velike vrijednosti, kako bi se dodatno stimulisala privredna aktivnost i njena razvojna komponenta. Preostalih šest programskih linija su dodatno inovirane i unapređene, kroz uvođenje dodatnih komponenti, i u potpunosti prilagođene zahtjevima privrede.

Grafik 3. Broj podržanih privrednih subjekata kroz Program za unapređenje konkurentnosti privrede za 2021.godinu

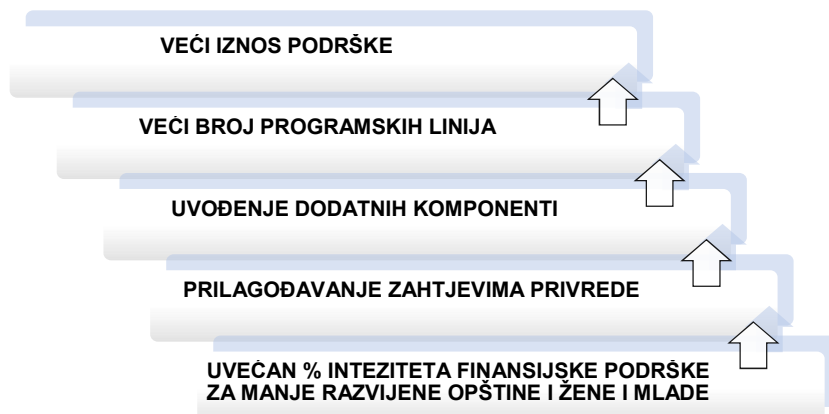

Realizacijom datih programskih linija targetira se dalji podsticaj investicija, standardizacija i digitalizacija biznisa, razvoj preduzetništva, stvaranje zelenih poslova, ekonomsko osnaživanje žena i mladih i pružanje mentoring usluga, kako bi se na adekvatan način, a u skladu sa predviđenim budžetskim sredstvima doprinijelo snaženju privredne aktivnosti, jačanju izvoznog potencijala i poboljšanju konkurentnosti proizvoda i usluga.

U cilju smanjenja regionalnih razlika, Program za unapređenje konkurentnosti privrede za 2022. godinu ponudiće posebne podsticajne mjere u pogledu visine intenziteta finansijske podrške, usmjerene prvenstveno na **razvoj manje razvijenih opština**, shodno indeksu razvijenosti jedinica lokalne samouprave, kako bi se podstakla razvojna komponenta biznisa, koja će doprinijeti povećanju produktivnosti MMSP koja posluju u manje razvijenim dijelovima Crne Gore.

U dijelu smanjenja administrativnih barijera i što većeg rasterećenja privrednih subjekata, cjelokupan proces, od momenta apliciranja do predaje zahtjeva za refundaciju, pratiće kao i prethodne godine **potpuno digitalizovan i dodatno unaprijeđen informacioni sistem**, koji će doprinijeti bržoj i efikasnijoj obradi zahtjeva i odlučivanju po osnovu istih, uz pribavljanje dijela neophodne dokumentacije po službenoj dužnosti.

Takođe, privrednim subjektima će biti na raspolaganju znatno duži vremenski period za apliciranje u odnosu na prethodnu godinu, uzimajući u obzir vrijeme potrebno za započinjanje i realizaciju planirane aktivnosti, rokove potrebne za evaluaciju i odobrenje zahtjeva, kao i vrijeme potrebno za isplatu istih.

3. CILJEVI PROGRAMA

Opšti cilj Programa je podsticanje razvoja postojećih procesa, proizvoda i usluga, u cilju jačanja konkurentnosti i izvoznog potencijala MMSP kroz unapređenje produktivnosti i profitabilnosti, uz otvaranje novih radnih mjesta, kao i stimulisanje osnivanja novih privrednih subjekata.

Specifični ciljevi Programa su:

- podsticanje investicione aktivnosti kroz ulaganja u nabavku opreme i alata velike vrijednosti;
- podsticanje razvoja preduzetništva kod žena i mladih kroz sufinansiranje ulaganja u opremu male vrijednosti;
- usaglašavanje proizvoda/usluga sa zahtjevima međunarodnih standarda i akreditacija tijela za ocjenu usaglašenosti;
- podizanje nivoa automatizacije poslovnih procesa, nivoa znanja upravljačkih i operativnih struktura kod MMSP i povećanje izvoza kao rezultat digitalizacije poslovanja;
- podsticaj transformacije poslovnih i tehnoloških procesa sa linearnog na cirkularni model poslovanja;
- povećanje internacionalizacije MMSP kroz nastupe na međunarodnim sajmovima namijenjene za preduzeća koja imaju ostvareno izvozno poslovanje;
- pružanje mentoring usluga za prevazilaženja trenutne situacije i nalaženje najpovoljnijih rješenja za buduće poslovanje kroz dijagnozu, pripremu razvojnih planova, savjetovanje i uspostavljanje poslovne saradnje;
- podrška početnicima u biznisu kroz osnivanje novih preduzeća i animiranje specifičnih ciljnih grupa – mladih ljudi, žena, studenata, lica sa invaliditetom, nezaposlenih lica za započinjanje biznisa i stimulisanje njihove inovativnosti i kreativnosti i podsticanje daljeg rasta postojećih MMSP.

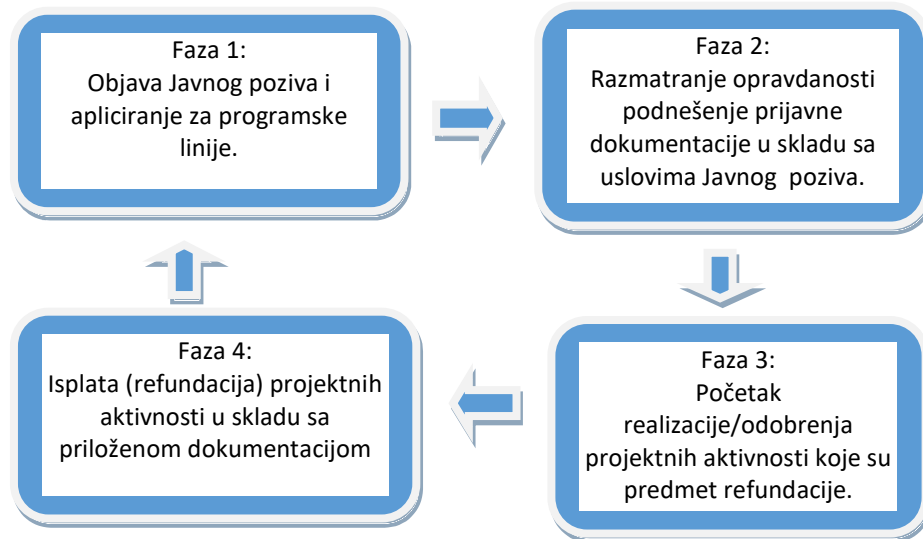
4. PREDMET PROGRAMA

Programom za unapređenje konkurentnosti privrede za 2022. godinu predviđeno je sprovođenje osam Programskih linija podrške:

1. Programska linija za nabavku opreme velike vrijednosti;
2. Programska linija za podršku malim ulaganjima;
3. Programska linija za uvođenje međunarodnih standarda;
4. Programska linija za podršku digitalizaciji;
5. Programska linija za podsticaj cirkularne ekonomije;
6. Programska linija za podršku internacionalizaciji;
7. Programska linija za početnike u biznisu;
8. Programska linija za pružanje mentoring usluga;

Program za unapređenje konkurentnosti privrede se sprovodi u četiri međusobno povezane faze, što je detaljno objašnjeno u nastavku:

Grafik 4. Faze u realizaciji Programa

5. USKLAĐENOST PROGRAMA SA STRATEŠKIM DOKUMENTIMA

Posvećenost sprovođenju strukturnih reformi usmjerenih na podsticanje konkurentnosti privrede, obezbijuje uslove za uspostavljanje kvalitetnog poslovnog okruženja za razvoj mikro, malih i srednjih preduzeća i generiše sveukupan privredni rast.

U kontekstu uspostavljanja stabilne i konkurentne privrede, razvoj Programa za unapređenje konkurentnosti 2022. utemeljenje je našao u krovnim nacionalnim dokumentima, koji su dati u nastavku:

- **Program ekonomskih reformi za period 2022-2024**, koji daje pregled glavnih strukturnih izazova za jačanje konkurentnosti, kroz identifikovanje i realizaciju tri ključne prioritetne reformske mjere za podsticaj MMSP sektora, sadržane u Poglavlju 5 – strukturne reforme: Uspostavljanje potpune elektronske registracije preduzeća; Unapređenje pristupa finansijama MMSP kroz kreiranje Kreditnogarantnog fonda (KGF) i Jačanje konkurentne pozicije MMSP kroz uspostavljanje jedinstvene pristupne tačke.
- **Strategija razvoja mikro, malih i srednjih preduzeća u Crnoj Gori 2018-2022** predstavlja temelj u postavljanju prioriteta razvoja poslovnog okruženja i pružanja integrisane programske podrške razvoju MMSP. Kroz planirane ishode uspostavljeni su okviri za stvaranje infrastrukture za stimulisanje rasta i razvoja poslovnog sektora, podršku u pristupu finansijama, unapređenju znanja i vještina, kao i razvoju inovativnosti i podsticanju konkurentnosti MMSP, uz poseban osvrt na podršku specifičnim ciljnim grupama kao što su žene, mladi, potencijalni preduzetnici, itd.
- **Industrijska politika Crne Gore 2019-2023** teži povećanju konkurentnosti crnogorske ekonomije fokusirajući se na razvoj industrijskog sektora. Kroz realizaciju različitih mjera podstiče uspostavljanje zdravog poslovnog ambijenta za modernizaciju industrije, podsticajem inovacija i razvojem preduzetništva, kroz povećanje produktivnosti i zaposlenosti, kao i bolji pristup domaćem i međunarodnom tržištu u smislu pojednostavljenja procedura za trgovinu.
- **Strategija pametne specijalizacije Crne Gore 2019-2024**, sa prioritarnim oblastima sa najvećim potencijalom za ekonomski razvoj, gdje je prepoznato da se razvoj zdrave investicione politike i konkurentna ekonomija temelji na znanju i resursima koji treba da budu valorizovani, kroz povezane prioritete. Kao ključni strateški prioriteti i

ciljana područja razvoja prepoznati su: održiva poljoprivreda i lanac vrijednosti ishrane; energija i održivo okruženje; održivi i zdravstveni turizam; i razvoj novih tehnologija.

- **Nacionalna strategija održivog razvoja do 2030**, koja posebno inicira podsticaj konkurentnosti uslovljenu transformacijom poslovnog sektora kroz proces „ozelenjavanja“ postojećih radnih mjesta, što je prepoznato u okviru strateškog cilja 4.4.7. Povećati nivo konkurentnosti crnogorske ekonomije za održivi razvoj i zelena radna mjesta.
- **Strategija razvoja ženskog preduzetništva Crne Gore 2021-2024** kroz definisani okvir, strateške ciljeve, mjere podrške uspostavlja osnove za efikasnu implementaciji politike u cilju jačanja konkurentnosti ženskog preduzetništva i efektivne javne politike koja promovise i podržava žensko preduzetništvo.
- **Strategija za cjeloživotno preduzetničko učenje Crne Gore 2020-2024** daje značaj konceptu razvoja konkurentnosti kroz razvoj i implementaciju programa za podsticanje preduzetništva u ključnim sektorima (IT, zelena ekonomija, digitalna ekonomija, kreativne industrije itd.).

Imajući u vidu obuhvat i kompleksnost ove oblasti, pored nacionalnih krovnih dokumenata, osnov za definisanje politika i mjera za jačanje konkurentnosti MMSP uključuje i ključne politike za primjenu najboljih praksi u Evropskoj uniji, kao što je nova **Industrijska strategija za globalno konkurentnu, zelenu i digitalnu Evropu**.

Dodatno, razmatrane su druge EU politike razvoja u cilju podsticaja inkluzivnog ekonomskog razvoja, kao što su: **Digitalna agenda za Zapadni Balkan, Zelena agenda 2030, Jadransko-Jonska Strategija i Dunavska Strategija**, kao i prateća dokumenta za razvoj MMSP, koja podrazumijevaju da se u središte svih budućih privrednih aktivnosti stavi održivi razvoj, štednja resursa, zaštita prirode, odnosno da se postigne sinergijski efektivan balans između privrednog razvoja i očuvanja životne sredine. Kao veoma značajan strateški dokument za dalji pravac razvoja privrede Crne Gore, razmatran je i **Akt o malim preduzećima**, dokument koji prati ostvarenost politika razvoja malih i srednjih preduzeća na Zapadnom Balkanu i Turskoj.

Usklađenost Programa sa postojećim sektorskim strategijama, prije svega, Strategijom razvoja MMSP u Crnoj Gori 2018-2022. godina sa Akcionim planom za period 2021-2022., ogleda se kroz ispunjavanje definisanih strateških i operativnih ciljeva, i to:

SC 1. Jačanje MMSP politike i unapređenje okruženja za razvoj MMSP i preduzetništva

- Operativni cilj 1. Stvaranje podsticajnog pravnog okvira i pojednostavljenje administrativnih procedura prema potrebama MMSP, Mjera 5. Digitalizacija usluga i unapređenje podrške za MMSP (1.1.5.1.), Operativni cilj 2. Unapređenje pristupa izvorima finansija za MMSP, Mjera 1. Unapređenje ponude i korišćenja postojećih finansijskih instrumenata (1.2.1.5., 1.2.1.6.), Mjera 2. Razvoj i korišćenje novih finansijskih instrumenata i promocija modela finansiranja (1.2.2.1.), Operativni cilj 3. Dalji razvoj sistema za podršku preduzetničkom ekosistemu, Mjera 1. Jačanje međuinstitucionalne koordinacije i institucionalne podrške za razvoj MMSP (1.3.1.1.), i Mjera 2. Dostupnost on-line informacija za potrebe MMSP (1.3.2.1.), SC 2. Jačanje konkurentnost MMSP
- Operativni cilj 1. Jačanje unutrašnjih performansi preduzeća, Mjera 1. Podrška razvoju usluga i obezbjeđenje savjetodavne podrške za MMSP (2.1.1.1., 2.1.1.2., 2.1.1.3.), Mjera 4. Jačanje kapaciteta za ulaganje u alternativne izvore finansiranja - investiciona spremnost (2.1.4.1.), Mjera 6. Unapređenje korišćenja raspoloživih finansijskih instrumenata u okviru EU programa COSME, HORIZON, IPA, FP9, EASI, WB EDIF, itd. (2.1.6.1.), Operativni cilj 4. Promocija zelenog poslovanja (2.4.1.2.).

SC 4. Promocija MMSP i preduzetništva, poslovno povezivanje i lakši pristup novim tržištima

- Operativni cilj 2. Podrška internacionalizaciji MMSP, Mjera 2. Jačanje kapaciteta MMSP za unapređenje poslovanja i izvoz - izvozna spremnost (3.2.2.3.), Mjera 3. Podrška za nastup na međunarodnim tržištima (3.2.3.2., 3.2.3.8., 3.2.3.3., 3.2.3.4.).

Program za unapređenje konkurentnosti privrede predstavlja državnu pomoć u smislu člana 2. Zakona o kontroli državne pomoći („Službeni list Crne Gore“ br.12/18) i Pravilnika o listi pravila državne pomoći – Prilog 7a.

Aktivnost Operativnog cilja	Aktivnost	Period usvajanja	Period izvještavanja	Nadležnost	Indikator	Polazna vrijednost na kraju 2021. g.	Projekcija za 2022. g. na kraju godine	Izvor verifikacije
2.1.4.1.	Implementacija programa finansijske pismenosti i investicione spremnosti-podsticaj preduzetništva	II Q	IVQ	MER u saradnji sa IRF-om	Broj realizovanih obuka/broj polaznika	2 obuke/8 polaznika/8 biznis planova upućeno u IRFCG	2 obuke/20 polaznika/15 biznis planova upućeno u IRFCG	Izveštaj MER-a
1.2.1.6.	Implementacija Programa podrške za nabavku opremu velike vrijednosti	IIQ	IVQ	MER u saradnji sa IRF-om i poslovnim bankama	Broj podržanih preduzetnika/privrednih društava Vrijednost podrške kroz grantove	0/0€	100 preduzeća/1 mil.€	Izveštaj MER-a
2.1.1.3	Sprovođenje programa mentoringa za preduzetnike i MMSP	IIQ	IVQ	MER u saradnji sa biznis centrima i jedinicama lokalne samouprave	Broj preduzeća koja koriste mentoring usluge	6 preduzeća	21 preduzeća	Izveštaj MER-a
1.2.1.6. 2.4.1.2.	Implementacija programskih aktivnosti za razvoj cirkularne ekonomije	IIQ	IVQ	MER	Broj podržanih preduzetnika/privrednih društava Vrijednost podrške kroz grantove	1/4.628,40€	20/200.000,00€	Izveštaj MER-a

1.2.1.6.	Implementacija programskih aktivnosti za podršku malih ulaganja	IIQ	IVQ	MER	Broj podržanih preduzetnika/privrednih društava Vrijednost podrške kroz grantove	128/559.153,26€	150/1 mil.€	Izveštaj MER-a
2.1.1.3.	Program savjetodavne podrške MMSP za uvođenje automatizacije u poslovanju/Program podrške za digitalnu transformaciju preduzeća	IIQ	IVQ	MER	Broj podržanih preduzetnika/privrednih društava Vrijednost podrške kroz grantove	16/95.844,42€	95/400.000,00€	Izveštaj MER-a
1.2.1.6. 2.4.1.2.	Implementacija Programa povećanja regionalne i lokalne konkurentnosti kroz usaglašavanje sa zahtjevima međunarodnih standarda poslovanja	II Q	IV Q	MER	Broj podržanih preduzetnika/privrednih društava Vrijednost podrške kroz grantove	34/114.785,00€	71/250.000,00€	Izveštaj MER-a
3.2.3.3. 3.2.3.4.	Implementacija Programa za podršku internacionalizaciji	II Q	IV Q	MER		0/0€	20/100.000,00€	Izveštaj MER-a

6. FINANSIJSKI OKVIR

Ukupan budžet opredijeljen za realizaciju Programa za unapređenje konkurentnosti privrede za 2022. godinu je **4.000.000,00€**, dok su pojedinačni, specifični uslovi, kao i način i dinamika dodjele podrške definisani pojedinačnim programskim linijama.

U skladu sa interesovanjem i prijavama korisnika Programa, odnosno interesovanjem za pojedine programske linije, a na osnovu iskustva u realizaciji programa prethodne godine, omogućiće se preusmjerenje budžeta programskih linija u iznosu do 50%, s tim da pojedinačna programska linija ne može premašiti iznos od 70% ukupno odobrenog budžeta cijelog Programa.

Razlog za omogućavanje preraspodjele je definisan na osnovu nemogućnosti predviđanja obima interesovanja za pojedine programske linije, te bi na taj način odgovorili zahtjevima privrede, i podržali one djelatnosti i vrste poslovanja za koje budu iskazali najviše potrebe u cilju jačanja njihove konkurentnosti i produktivnosti.

7. PROCEDURA SPROVOĐENJA PROGRAMA

7.1. Raspisivanje Javnog poziva

Nakon usvajanja Programa od strane Vlade Crne Gore, Ministarstvo ekonomskog razvoja će raspisati Javni poziv za učešće u Programu i pojedinačnim programskim linijama koji sadrži osnovne informacije, uslove za podnošenje prijave, način podnošenja prijave, rokove i ostale relevantne informacije.

Javni poziv se sprovodi kao otvoreni postupak s krajnjim rokom dostavljanja prijave za učešće od strane privrednih subjekata **do 30. septembra 2022. godine do 15:00h**, osim ukoliko drugačije nije definisano pojedinačnom programskom linijom. Podnosioci zahtjeva za koje je donijeta odluka o odobrenju pomoći, u obavezi su da dostave finalni izvještaj o realizovanoj aktivnosti sa pratećom dokaznom dokumentacijom. Nakon sprovedenog monitoringa, za programske linije za koje je isti predviđen, Komisija predlaže Rješenje o refundaciji opravdanih troškova.

U slučaju potrebe za obustavljanjem ili zatvaranjem Poziva prije nego što je predviđeno, Ministarstvo ekonomskog razvoja će objaviti informaciju na web adresi Ministarstva, u kojoj će navesti razloge.

7.2. Opšti uslovi za učešće

Pravo učešća u Programu, odnosno programskim linijama imaju mikro, mala, srednja preduzeća i preduzetnici registrovani u skladu sa Zakonom o privrednim društvima ("Službeni list Crne Gore", broj 65/20), Uredbom o bližim kriterijumima, uslovima i načinu dodjele državne pomoći („Službeni list Crne Gore“, broj 27/2010, 34/2011 i 16/14) i Zakonom o računovodstvu („Sl. list Crne Gore“, broj 145/21) i koja zadovoljavaju sledeće uslove:

- Posluju 100% u privatnom vlasništvu, isključujući off shore kompanije;
- Imaju sjedište na teritoriji Crne Gore;
- Registrovani su u Centralnom registru privrednih subjekata;
- Imaju šifru osnovne djelatnosti pod kojom je privredni subjekat prijavljen u CRPS na dan 31. decembar 2021. godine.
- Imaju predate zvanične finansijske izvještaje za 2021. godinu u zakonski predviđenom roku ili im je Rješenjem Uprave prihoda i carina odobren produžetak roka za predaju finansijskih izvještaja².

² Ne odnosi se na Programsku liniju za početnike u biznisu

- Za aplikante koji nisu u obavezi da sastavljaju finansijske izvještaje, potrebno je da je preduzetnik, koji plaća poreze i doprinose po stvarnom dohotku ili u paušalnom iznosu, podnio GPPFL obrazac za 2021. godinu, odnosno ZPO obrazac za 2022. godinu;
- Redovno izvršavaju obaveze plaćanja poreza i doprinosa na lična primanja, poreza na dobit pravnih lica i poreza na dodatu vrijednost, odnosno redovno izmiruju reprogramirane poreske obaveze, shodno Zakonu o reprogramu poreskih potraživanja ("Sl. list CG", broj 83/16), Uredbi o uslovima za odlaganje naplate poreskih i neporeskih potraživanja ("Sl. list CG", broj 57/18) i Uredbi o uslovima za odlaganje naplate dospjelih poreskih i neporeskih potraživanja ("Sl. list CG", broj 27/2020, 50/2020, 015/2021)³;
- Za iste aktivnosti nijesu koristili sredstva finansijske pomoći iz državnog i/ili lokalnog budžeta ili međunarodnih institucija/programa i drugih donatora u posljednje 3 godine;
- Nijesu u obavezi povraćaja nezakonito primljene državne pomoći;
- Nijesu u postupku stečaja ili likvidacije;
- Čiji osnivač i / ili odgovorno lice se ne nalazi u kaznenoj evidenciji za prekršaje iz oblasti privrednog kriminala;
- Nisu u finansijskim poteškoćama⁴ (u smislu Uredbe o opštem zajedničkom izuzeću) u skladu sa pravilima o dodjeli državne pomoći.
- U slučaju da privredno društvo i osnivač društva imaju učešće veće od 20% u vlasničkoj strukturi drugog privrednog subjekta (povezana lica)⁵, ne mogu aplicirati sa oba privredna društva na istu programsku liniju.

Programom **nisu obuhvaćene** djelatnosti na osnovu klasifikacije djelatnosti u okviru sljedećih sektora:

SEKTOR A: POLJOPRIVREDA ŠUMARSTVO I RIBARSTVO;
SEKTOR G: TRGOVINA NA VELIKO I TRGOVINA NA MALO I POPRAVKA VOZILA I MOTOCIKALA;
SEKTOR K: FINANSIJSKE DJELATNOSTI I DJELATNOST OSIGURANJA;
SEKTOR O: DRŽAVNA UPRAVA I ODBRANA I OBAVEZNO SOCIJALNO OSIGURANJE
SEKTOR T: DJELATNOST DOMAČINSTVA KAO POSLODAVCA; DJELATNOST DOMAČINSTVA KOJA PROIZVODE ROBU I USLUGE ZA SOPSTVENE POTREBE;
SEKTOR U: DJELATNOST EKSTERITORIJALNIH ORGANIZACIJA I TIJELA.

Detaljan spisak dozvoljenih šifri djelatnosti u okviru podržanih sektora biće sastavni dio Anex-a Programa.

U okviru podržanih djelatnosti, troškovi koji se odnose na izgradnju gotovih stambeno-poslovnih jedinica, nabavku putničkih/teretnih/komercijalnih vozila, kao i iznajmljivanje/zakupa materijalnih dobara **nijesu predmet sufinansiranja.**

Takođe, troškovi koji se direktno odnose na proizvodnju i distribuciju proizvoda (troškovi izrade proizvoda, transportni troškovi, troškovi reklamiranja, troškovi kapitalnih investicija, troškovi administracije, amortizacije, osiguranja, kursnih razlika, plaćanje zaostalih obaveza

³ Poreski obveznici koji imaju rješenja o preusmjeru sredstava na jedinstveni račun, a ista još uvijek nisu realizovana na analitičkoj evidenciji obveznika, smatraju se redovnim poreskim obveznicima.

⁴ 1. U slučaju društva sa ograničenom odgovornošću ako je više od polovine njegovog upisanog osnovnog kapitala izgubljeno zbog akumuliranih gubitaka. To se događa kada se odbijanjem akumuliranih gubitaka od rezervi (i svih drugih elemenata koji se generalno smatraju dijelom sopstvenih sredstava društva) dobije negativan kumulativni iznos koji prelazi polovinu upisanog osnovnog kapitala.

2. U slučaju društva u kojem barem neki članovi imaju neograničenu odgovornost za dug društva : ako je više od polovine njegovog kapitala prikazanog u finansijskim izvještajima društva izgubljeno zbog akumuliranih gubitaka.

3. Ako je privredno društvo predmet opšteg postupka zbog insolventnosti ili ispunjava kriterijume u skladu sa domaćim pravom da se protiv njega na zahtjev povjerilaca pokrene opšti postupak zbog insolventnosti.

4. U slučaju privrednog društva koje nije MSP ako je tokom posljednje dvije godine:

i. odnos knjigovodstvenog duga prema kapitalu privrednog društva bio veći od 7,5 i

ii. EBITDA koeficijent pokriva kamata privrednog društva bio niži od 1,0.

⁵ Zakon o privrednim društvima ("Službeni list Crne Gore", broj 65/20, član 32);

(kamata, poreza, taksi, rata za otplatu kredita i sl.), bankarski troškovi, komisiona plaćanja, i slični troškovi koji se odnose na sprovođenje ugovora, plaćanje provizija, bilo koji vid ličnih troškova i sl.) **nijesu obuhvaćeni ovim Programom.**

Ministarstvo ekonomskog razvoja će u skladu sa pravnim oblikom registracije aplikanta sljedeće dokaze obezbijediti po službenoj dužnosti:

- Izvod iz Centralnog registra privrednih subjekata;
- Potvrdu o plaćenim porezima i doprinosima ili reprogramu obaveza, zaključno sa prethodnim mjesecom, u odnosu na mjesec predaje dokumentacije za refundaciju troškova;
- Potvrdu da se osnivač i/ili odgovorno lice ne nalazi u kaznenoj evidenciji Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava, za prekršaje u oblasti privrednog kriminala;

Ministarstvo ekonomskog razvoja će izvršiti provjeru eventualne kumulacije državne pomoći i dodjele ostalih subvencija po istom osnovu.

Intenzitet državne pomoći programskih linija će se usmjeravati poštujući princip kumulacije, odnosno zajedno sa ostalom pomoći koju dodjeljuje Ministarstvo ekonomskog razvoja, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Ministarstvo nauke, prosvjete, kulture i sporta i Investiciono-razvojni fond Crne Gore A.D., i to po principu: **do 70% za mikro i mala preduzeća, do 60% za srednja preduzeća, do 80% za preduzeća u kojima osobe ženskog pola i/ili starosti do 35 godina učestvuju u vlasničkoj strukturi minimum 50%.**

Apliciranje u okviru pojedinačnih programskih linija podrazumijeva da privredni subjekat ne može po istom investicionom projektu aplicirati kod više javnih institucija, u skladu sa Zakonom o kontroli državne pomoći.

Za privredne subjekte koji su registrovani i obavljaju djelatnost u jedinicama lokalnih samouprava (JLS) sa indeksom razvijenosti do 100%⁶ primjenjivaće se podrška koja uvažava regionalni aspekt i razvrstavanje jedinica JLS prema stepenu razvijenosti⁷. Uvećani procenat bespovratne podrške biće definisan svakom pojedinačnom programskom linijom sa privredne subjekte koji posluju u sljedećim opštinama: Petnjica, Andrijevića, Gusinje, Plav, Rožaje, Tuzi, Berane, Bijelo Polje, Šavnik, Mojkovac, Kolašin, Pljevlja, Plužine, Ulcinj, Žabljak, Cetinje, Nikšić, Danilovgrad.

Uslov je da u posljednjih šest mjeseci do dana objavljivanja Javnog poziva nije bilo promjena u strukturi vlasništva, kao i u promjeni adrese sjedišta Društva u okviru druge JLS.

Za privredne subjekte koji posluju u jedinicama lokalne samouprave čiji je indeks razvijenosti iznad 100%, nema uvećanja procenta podrške bespovratnih sredstava.

7.3. Opravdani troškovi podrške

Opravdani troškovi Programa za unapređenje konkurentnosti privrede za 2022. godinu su troškovi koji su realizovani od strane preduzeća pod uslovom:

- Da su u skladu sa opravdanim troškovima podrške koji su specificirani u okviru svake pojedinačne programske linije;
- Da su navedeni u ponudi/fakturi i/ili ugovoru;

⁶ Indeks razvijenosti u skladu sa Pravilnikom o utvrđivanju stepena razvijenosti jedinice lokalne samouprave (Sl.list CG 077/19, 113/20);

⁷ Zakon o regionalnom razvoju (Sl.list Cg 20/11 i 20/15 i 47/19)

- Da su mjerljivi i da se evidentiraju prema važećim računovodstvenim standardima;
- Da su u skladu sa zahtjevima finansijskog upravljanja, posebno u pogledu ekonomičnosti i efikasnosti.

Mjere sadržane u programskim linijama ispunjavaju kriterijume člana 14 Priloga 7a – Regulative Komisije (EU) br. 651/2014 od 17. juna 2014. godine o proglašavanju određenih kategorija pomoći spojivim sa unutrašnjim tržištem u primjeni članova 107. i 108. Ugovora, Pravilnika o listi pravila državne pomoći (“Sl.list Crne Gore” br. 35/14, 02/15 i 38/15), pa su saglasne sa članovima 6 i 7 Zakona.

Ukoliko se radi o novoosnovanom privrednom subjektu, dodjeljuje se pomoć male vrijednosti (de minimis pomoći) u skladu sa Uredbom Komisije EU br. 1407/2013 od 18. decembra 2013. godine o primjeni čl. 107 i 108 Ugovora o funkcionisanju Evropske unije na pomoći male vrijednosti (de minimis pomoći) (32013R1407, SL L 352, 24.12.2013, str. 1-8), sadržane u Pravilniku o listi pravila državne pomoći (“Sl.list Crne Gore” br. 35/14, 02/15, 38/15, 020/16, 033/20, 038/20, 053/20, 098/20, 130/20, 044/21, 107/21 i 131/21) pri čemu se podrazumijeva da iznos de minimis državne pomoći koji se dodjeljuje pojedinačnom korisniku ne smije preći 200.000, 00€ u trogodišnjem fiskalnom periodu.

7.4. Podnošenje prijava i potrebna dokumentacija

Prijavna dokumentacija za učešće u Programu i pojedinačno definisanim Programskim linijama će biti objavljena na web stranici Ministarstva ekonomskog razvoja, www.gov.me/mek. Takođe, sve informacije i stručna pomoć vezana za programske linije, način apliciranja i potrebnu dokumentaciju mogu se dobiti putem e-mail adresa nosilaca pojedinačnih programskih linija.

Podnošenje prijava i prateće dokumentacije vršiće se preko online aplikacije korišćenjem digitalnog sertifikata, uz korisničko uputstvo o načinu apliciranja koje će se naći na web stranici Ministarstva ekonomskog razvoja www.gov.me/mek.

Krajnji rok za dostavljanje prijava/zahtjeva od strane privrednih subjekata je **30. septembar 2022. godine do 15:00h**, dok je krajnji rok za podnošenje finalnih izvještaja/ zahtjeva za refundaciju odobrenih aktivnosti **16. novembar 2022. godine do 15:00h**, osim ukoliko nije drugačije definisano u okviru pojedinačne Programske linije.

Prijavna dokumentacija :

Nakon izbora programske linije (i odgovarajuće komponente/i) aplikant pristupa popunjavanju **elektronskih obrazaca** koji čine dio obavezne opšte dokumentacije za sve programske linije:

1. Prijavni formular;
2. Izjava preduzetnika/privrednog društva o prihvatanju uslova Programa;
3. Izjava o povezanim licima;
4. Obrazac kojim se potvrđuje da preduzeće nije u finansijskim poteškoćama u smislu Uredbe o opštem zajedničkom izuzeću;

Nakon popunjavanja elektronskog prijavnog formulara i čekiranja saglasnosti na preostala tri elektronska formulara, aplikant kroz poseban obrazac potpisuje i dostavlja saglasnost na sve navedeno.

Zavisno od programske linije za koju se aplicira, prilikom predaje zahtjeva dostavlja se i dodatna dokumentacija (ponude/fakture/izvodi iz banke i sl.), koja će se takođe elektronski

podnositi. Svaka pojedinačna programska linija definiše potrebnu dodatnu dokumentaciju koju je potrebno dostaviti, kao i dokumentaciju koja je potrebna za refundaciju sredstava.

Napomena:

- Dostavljene ponude/profakture/fakture moraju sadržati jasno definisan predmet nabavke/usluge, rok isporuke/realizacije i cijenu proizvoda/usluge izraženu u EUR i iskazanim PDV-om (ako su izdate na teritoriji Crne Gore).
- Ponude/profakture/fakture izdate na ino jeziku, moraju biti prevedene na crnogorski jezik i ovjerene od strane preduzeća aplikanta.
- Prihvatljive su samo fakture/ugovori izdate u periodu od 1. januara do 16. novembra 2022. godine, osim ukoliko pojedinačnom Programskom linijom nije drugačije određeno.
- Sve fakture izdate od isporučioaca proizvoda/opreme moraju biti plaćene sa računa preduzeća korisnika finansijske pomoći.

Ponude, predračuni, nalozi za plaćanje, kompenzacija i slično ne predstavljaju prihvatljiv dokaz o trošenju sredstava.

Komisija zadržava pravo da umanju iznos prijavljenih troškova za refundaciju ukoliko isti nijesu u skladu sa opravdanim troškovima i definisanim rokovima, ili ima pravo da zahtjev odbaci.

Preduzeće je u obavezi da samostalno odabere pružaoca usluge odnosno dobavljača opreme za realizaciju navedene aktivnosti. **Pružalac usluge/dobavljač opreme ne može biti fizičko lice, već samo pravno lice i registrovani preduzetnici.**

Privredni subjekti (uključujući povezana lica) mogu aplicirati najviše za tri Programske linije u okviru Programa, kao i u okviru više komponenti pojedinačnih programskih linija, s tim da privredni subjekat i sa njim povezano lice ne mogu istovremeno biti korisnici i pružaoci usluga/dobavljači opreme u okviru iste programske linije, osim za Programsku liniju za uvođenje međunarodnih standarda.

Napomena: Ukoliko se provjerom utvrdi da su u Prijavnom formularu dati neistiniti podaci ili da priložena dokumentacija nije validna i u skladu sa uslovima Javnog poziva, privrednom subjektu se oduzima pravo učešća na Javnim pozivima Ministarstva ekonomskog razvoja za period od narednih 5 godina.

7.5. Razmatranje podnešenih prijava

U cilju implementacije i praćenja realizacije Programa, za svaku programsku liniju Ministarstvo ekonomskog razvoja formiraće Komisiju koja vrši administrativnu provjeru primljenih prijava, pribavlja dodatne podatke/dokumentaciju po službenoj dužnosti, obrađuje dostavljene prijave, sprovodi monitoring i predlaže donošenje odluke o odobrenju/odbijanju prijava.

U razmatranje uzeće se prijave koje sadrže potpunu dokumentaciju i ispunjavaju uslove Javnog poziva. Komisija zadržava pravo da provjeri tačnost navedenih podataka za koje ovlašćeno lice podnosi pisanu izjavu i omogućiti podnosiocu iste da ih u roku od tri dana (od dana utvrđivanja nedostatka prijave) otkloni. Komisija zadržava pravo da evidentira neprihvatljive troškove i iste isključi iz predloga za refundaciju sredstava, ukoliko isti nijesu u skladu sa opravdanim troškovima.

Podnosioci zahtjeva će biti obaviješteni putem notifikacije koju budu primili kroz elektronski sistem o odobrenju/odbijanju prijave. U slučaju pozitivnog rješavanja prijave, a po osnovu priložene dokumentacije, podnosilac prijave pristupa potpisivanju Ugovora o sufinansiranju sa Ministarstvom ekonomskog razvoja, kojim se definišu međusobna prava i obaveze između podnosioca zahtjeva kao potencijalnog korisnika i davaoca državne pomoći, osim ukoliko drugačije nije definisano pojedinačnom programskom linijom. Takođe, Ugovorom se definišu i rokovi do kada podnosilac prijave kao potencijalni korisnik državne pomoći treba da izvrši projektne aktivnosti koje su odobrene od strane Komisije, kao i do kada da dostavi sve ostale neophodne dokaze. Isplata će se vršiti naknadno po principu refundacije, nakon sprovedenog monitoringa, a pošto je projektna aktivnost u potpunosti realizovana i za koju je dostavljena kompletna dokumentacija o realizaciji, kao i dokaz o utrošku sredstava, osim ukoliko nije drugačije definisano u okviru pojedinačne Programske linije.

Komisija razmatra zahtjeve po **redoslijedu prispjeća**. Za pozitivno riješene zahtjeve, donijeće se Rješenje kojim će se odobriti isplata finansijske pomoći. Ukoliko dostavljena dokazna dokumentacija nakon završetka aktivnosti nije u skladu sa opravdanim troškovima, Ministarstvo neće izvršiti isplatu, o čemu će donijeti rješenje kojim će se odbiti zahtjev za refundaciju sredstava.

Ministarstvo ekonomskog razvoja zadržava pravo da Javni poziv zaključi i prije roka, 30. septembra 2022. godine o čemu će se objaviti informacija na zvaničnom web site-u Ministarstva.

8. PRAĆENJE SPROVOĐENJA PROGRAMA

Privredni subjekat koji se prijavio za podršku u okviru Programa za unapređenje konkurentnosti privrede za 2022. godinu, u obavezi je da, nakon procesa administrativne provjere prijave i ispunjenosti uslova Javnog poziva kao i provjere validnosti obavezne dokumentacije, omogući sprovođenje monitoringa od strane Komisije Ministarstva ekonomskog razvoja na licu mjesta, uz pripremu Izvještaja o namjenskoj kontroli trošenja sredstava.

Ministarstvo ekonomskog razvoja, prije donošenja odluke o refundaciji, obavlja obavezan monitoring neposrednim uvidom na lokaciji poslovnih objekata podnosioca prijave, osim ako procedura sprovođenja programske linije isto onemogućava. Privredni subjekat dužan je da Ministarstvu ekonomskog razvoja i Agenciji za zaštitu konkurencije u svakoj fazi pripreme i realizacije aktivnosti koje su predmet podrške omogući namjensku kontrolu trošenja sredstava i uvid u finansijsku dokumentaciju, u periodu od tri godine od dana odobrenja bespovratne podrške.

Ukoliko se procesom monitoringa Komisije utvrdi da je Korisnik sredstava nenamjenski koristio sredstva dodijeljena za sprovođenje projekta ili ako Ministarstvu ekonomskog razvoja i Agenciji za zaštitu konkurencije ne omogući nadzor nad namjenskim korišćenjem sredstava u periodu od tri godine od dana odobrenja bespovratne podrške, Korisnik sredstava je dužan vratiti dodijeljena nenamjenski utrošena sredstva, u roku od 30 dana od dana prijema pisanog obavještenja Ministarstva ekonomskog razvoja o obavezi vraćanja sredstava.

Takođe, ukoliko se utvrde i druge nepravilnosti u toku monitoringa, privrednom subjektu se oduzima pravo učešća na Javnim pozivima Ministarstva ekonomskog razvoja za period od narednih 5 godina.

Privredni subjekt je u obavezi da na kraju svake godine, u periodu od tri godine, po zahtjevu Ministarstva ekonomskog razvoja, od dana odobrenja sredstava, dostavlja izvještaje o efektima korišćenja sredstava finansijske / nefinansijske podrške (povećanje broja zaposlenih, proširenje asortimana, povećanje obima i vrijednosti prometa, povećanje produktivnosti, poboljšanje plasmana na inostrana tržišta, i sl.).

Tabela za monitoring:

Naziv privrednog subjekta	Svrha pomoći	Intenzitet pomoći	Instrument pomoći	Indikator ostvarenog efekta					
				Proširenje asortimana (broj i %)	Povećanje obima i vrijednosti prometa (%)	Povećanje produktivnosti poslovanja (prihod/broj zaposlenih u %)	Povećanje profitabilnosti poslovanja (neto dobit/ukupan prihod u %)	Poboljšanje plasmana na inostrana tržišta (% povećanja učešća na inostranom tržištu)	Povećanje broja zaposlenih (broj i %)

9. NAČIN IZVJEŠTAVANJA I EVALUACIJE

Izveštaj o realizaciji Programa će biti sastavni dio godišnjeg izvještaja o radu Ministarstva ekonomskog razvoja, kao i izvještaja o realizaciji godišnjeg akcionog plana Strategije za razvoj MMSP za 2022.godinu. Ministarstvo može po potrebi sačinjavati periodične informacije o implementaciji pojedinačnih programskih linija.

Evaluacija Programa će se obavljati od strane eksternih konsultanata. U skladu sa prirodom dinamike realizacije dodijeljene podrške i očekivanih efekata, može obuhvatiti vremenski period nakon druge odnosno treće godine implementacije Programa za unapređenje konkurentnosti programa za 2022. godine.

10. PROMOCIJA

U cilju bolje vidljivosti i dalje promocije Programa za unapređenje konkurencije i dodjele subvencija od strane Ministarstva ekonomskog razvoja, svi korisnici državne pomoći su odgovorni za adekvatno promovisanje projektne aktivnosti podržane od Ministarstva ekonomskog razvoja. **Podržane projekte aktivnosti treba da budu jasno obilježene da su ko-finansirane kroz Program za unapređenje konkurentnosti, što će biti predmet Ugovora o sufinansiranju potpisanog između Korisnika državne pomoći i Ministarstva ekonomskog razvoja.**

PROGRAMSKA LINIJA ZA NABAVKU OPREMU VELIKE VRIJEDNOSTI

Uvod

Privredi Crne Gore su neophodna ulaganja i investicije, koji će unaprijediti nedovoljno razvijene oblasti iste, kao što je slučaj sa primarnim i sekundarnim sektorom. U skladu sa tim prepoznata je potreba za daljim unapređenjem konkretnih sektora crnogorske ekonomije kroz primjenu novih tehnologija, osavremenjavanje poslovnih procesa, kao i olakšanim poslovanjem u smislu skraćivanja vremena, troška i procedura u obavljanju aktivnosti. Stoga, već duži vremenski period jasno je vidljiva opravdanost za kreiranje programske linije koja će uticati na balansiranje privrednog razvoja, sa fokusom na poboljšanje konkurentnosti crnogorskih proizvoda i povećavanja izvoznog potencijala naših proizvoda, kako na domaćem i regionalnom tako i na međunarodnom tržištu.

1. CILJ

Implementacijom ove programske linije biće olakšano obezbjeđivanje finansijskih sredstava za ulaganje u opremu velike vrijednosti, a samim tim će i privredni subjekti koji do sada nisu bili u mogućnosti da ulažu u poslovne procese biti u mogućnosti da modernizuju, unaprijede ili u krajnjem slučaju prošire broj proizvoda i usluga koje plasiraju na tržište.

Specifični ciljevi

- osavremenjivanje poslovnih procesa,
- podsticanje ženskog preduzetništva i mladih preduzetnika,
- diverzifikacija poslovnih aktivnosti,
- jačanje konkurentske pozicije,
- otvaranje novih radnih mjesta.

2. PREDMET

Predmet programske linije je nabavka:

- nove opreme (mašine, aparati, specijalizovani alati i instrumenti) direktno vezane za djelatnost privrednog društva;
- polovne opreme (mašine, aparati, specijalizovani alati i instrumenti), ne starija od 5 godina.

U okviru investicije, pod opremom se podrazumijeva oprema kupljena od zvaničnih proizvođača opreme, uvoznika ili distributera opreme. Oprema ne može biti nabavljena od fizičkog lica, kao ni od trećeg lica koje čini povezano lice sa kupcem opreme. Ukoliko je oprema domaćeg porijekla, ista mora biti nabavljena direktno od proizvođača. Nabavljena oprema ne može biti otuđena, prodana, niti korišćena u svrhu izdavanja trećim licima u roku od 5 godina.

U slučaju nabavke polovne opreme, Komisija, odnosno Ministarstvo ima pravo angažovanja procjenitelja vrijednosti opreme, i u skladu sa tim može da odbije zahtjev/zatraži korekciju iznosa predložene vrijednosti opreme.

3. FINANSIJSKI OKVIR

Ukupan budžet za realizaciju Programске linije za nabavku opreme velike vrijednosti je 1.000.000,00€.

Intenzitet podrške

Programska linija podrazumijeva da privredno društvo finansira 100% svih troškova do završetka aktivnosti za koju konkuriše, a onda mu se nakon podnesene dokumentacije koja dokazuje utrošak sredstava ugovorene aktivnosti, od strane Ministarstva ekonomskog razvoja odobrava refundacija dijela troškova u visini **do 40%** iznosa opravdanih troškova bez PDV-a, odnosno **u iznosu ne manjem od 8.000,00€, niti veći od 80.000,00€** (vrijednost opreme se kreće u rasponu od 20.000€ do 200.000€, neto fakturisane vrijednosti), **a 50%** iznosa opravdanih troškova bez PDV-a, **u iznosu od 10.000,00€ do 100.000,00€** za privredna društva u vlasništvu žena, mladih, i privrednih društava iz manje razvijenih opština. Uslov je da u posljednjih šest mjeseci do dana objavljivanja Javnog poziva nije bilo promjena u strukturi vlasništva.

Ukoliko u osnivačkoj strukturi preduzeća u vlasništvu od minimum 50% učestvuju osobe ženskog pola i/ili osobe koje imaju do 35 godina starosti, intenzitet maksimalne podrške iznosi do 50% opravdanih troškova bez PDV-a, kao i u slučajevima kada je privredno društvo **registrovano i obavlja djelatnost** u jedinicama lokalnih samouprava (JLS) sa indeksom razvijenosti do 100%, kada će se primjenjivati podrška koja uvažava regionalni aspekt i razvrstavanje jedinica JLS prema stepenu razvijenosti. To se odnosi na privredna društva iz sljedećih opština: Petnjica, Andrijevica, Gusinje, Plav, Rožaje, Tuzi, Berane, Bijelo Polje, Šavnik Mojkovac, Kolašin, Pljevlja, Plužine, Ulcinj, Žabljak, Cetinje, Nikšić, Danilovgrad.

Uslov je da u posljednjih šest mjeseci do dana objavljivanja Javnog poziva nije bilo promjena u strukturi vlasništva, kao i u promjeni adrese sjedišta Društva.

Primjer 1:

Nabavka opreme koja je u funkciji obavljanja primarne djelatnosti privrednog subjekta:

- **Ukupna cijena nabavljene opreme** iznosi 20.000,00€ + PDV 21% = **24.200,00€**;
- **Opravdani prihvatljiv trošak iznosi 20.000,00€**;
- **Odobreni iznos sufinansiranja je 40%, odnosno u iznosu od 8.000,00€**;
- **PDV se ne smatra opravdanim troškom.**

Primjer 2:

Nabavka opreme koja je u funkciji obavljanja primarne djelatnosti privrednog subjekta:

- **Ukupna cijena nabavljene opreme** iznosi 20.000,00€ + PDV 21% = **24.200,00€**;
- **Opravdani prihvatljiv trošak iznosi 20.000,00€**;
- **Odobreni iznos sufinansiranja je do 50%, za žene, mlade preduzetnike do 35 godina, privredna društva iz manje razvijenih opština (Indeks razvijenosti određuje se u skladu sa Pravilnikom o utvrđivanju stepena razvijenosti jedinice lokalne samopurave Sl.list CG 077/19, 113/20) – u maksimalnom dozvoljenom iznosu od 10.000,00€**;
- **PDV se ne smatra opravdanim troškom.**

4. PROCEDURA SPROVOĐENJA

4.1. Raspisivanje Javnog poziva

Krajnji rok za dostavljanje prijave/zahtjeva od strane privrednih subjekata je **30. septembar 2022. godine do 15:00h**, dok je krajnji rok za podnošenje finalnih izvještaja/zahtjeva za refundaciju odobrenih aktivnosti 16. novembar 2022. godine do 15:00h.

Više detalja o Javnom pozivu za privredne subjekte, korisnike državne pomoći, dato je u Poglavlju 7. **Procedura sprovođenja programa, i 7.1. Raspisivanje javnog poziva.**

4.2. Uslovi za učešće

Opšti uslovi za učešće u programskoj liniji koje je potrebno da zadovolji podnosilac prijava navedeni su u Poglavlju 7.2 **Opšti uslovi za učešće.**

Napomena: U okviru djelatnosti obuhvaćenih Programom, i navedenih sektora, podsjetnik da su u okviru ove programske linije **isključene djelatnosti iz Sektora C - Prerađivačka industrija.**

4.3. Opravdani troškovi

Opravdani troškovi u okviru Programske linije za nabavku opreme velike vrijednosti podrazumijevaju troškove investicije za opremu direktno vezane za osnovnu djelatnost privrednog društva, i to:

- nove opreme (mašine, aparati, specijalizovani alati i instrumenti), i
- polovne opreme (mašine, aparati, specijalizovani alati i instrumenti), ne starije od 5 godina.

Opravdani troškovi su troškovi nabavke opreme nastali kroz sopstveno ulaganje koje će biti realizovano u periodu od jedne fiskalne godine (fiskalna godina za investiciju podrazumijeva ulaganje koje je nastalo u periodu od 1. januara 2022. godine do zatvaranja javnog poziva).

Sredstva se **ne mogu koristiti** za:

- iznajmljivanje opreme, mašina, i alata;
- troškove koji se direktno odnose na proizvodnju i distribuciju opreme (troškovi izrade opreme, transportni troškovi, troškovi montaže, administracije), troškovi amortizacije;
- troškove osiguranja, kursnih razlika, plaćanje zaostalih obaveza (kamata, poreza, такси, rata za otplatu kredita i sl.), bankarski troškovi, komisiona plaćanja, slični troškovi koji se odnose na sprovođenje ugovora, i plaćanje provizija.

4.4. Potrebna dokumentacija

Osim Opšte dokumentacije navedene u Poglavlju 7.4. **Podnošenje prijava i potrebna dokumentacija** za ovu Programsku liniju je neophodno dostaviti i:

- Ponudu/profakturu/fakturu pružaoca usluga za realizaciju aktivnosti odnosno nabavku opreme sa detaljnim opisom i troškovima (potpisana i ovjerena)⁸.

⁸ Dostavljene ponude/profakture/fakture moraju sadržati jasno definisan predmet nabavke/usluge, rok isporuke/realizacije i cijenu proizvoda/usluge izraženu u EUR i iskazanim PDV-om (ako su izdate na teritoriji Crne Gore), dok one koje su izdate na ino jeziku, moraju biti prevedene na crnogorski jezik i ovjerene od strane preduzeća aplikanta.

Potrebna dokumentacija koja se dostavlja za refundaciju sredstava:

- Izvještaj o realizovanoj aktivnosti;
- Original ili ovjerena fotokopiju računa/faktura/ugovora, carinska dokumentacija ako se radi o uvezenoj opremi, koja pored detaljnih tehničkih karakteristika i cijenu robe izraženu u EUR i iskazanim PDV-om, mora imati iskazanu marku i tip proizvoda, proizvođača, godinu proizvodnje, rok isporuke, garantni rok, eventualnu montažu i stavljanje u pogon opreme, obuku za korisnike odnosno rukovaoce opreme i sl.;
- Dokaz o izvršenom plaćanju (izvodi sa bankarskog računa preduzeća ovjeren od strane poslovne banke, original naloga za prenos).

4.5. Razmatranje i odobravanje prijava

Ministarstvo ekonomskog razvoja će razmatrati podnesene prijave u skladu sa procedurom datom u okviru **Poglavlja 7.5. Razmatranje podnesenih prijava.**

4.6. Praćenje sprovođenja programske linije

Donošenje odluka, implementacija i praćenje realizacije programa i namjenskog korišćenja sredstava, izvještavanje o efektima korišćenja sredstava finansijske podrške, sprovodiće se u skladu sa procedurom i monitoringom datim u okviru **Poglavlja 8. Praćenje sprovođenja, za period od tri godine od dana odobrenje bespovratnih sredstava.**

5. KONTAKT

Sve dodatne informacije kao i stručna pomoć mogu se dobiti u prostorijama Ministarstva ekonomskog razvoja, Rimski trg 46, radnim danima u periodu od 10-13h, na portalu Ministarstva ekonomskog razvoja Crne Gore (www.gov.me/mek) i putem e-maila gordana.stanistic@mek.gov.me i/ili lazar.nenezic@mek.gov.me.

PROGRAMSKA LINIJA ZA PODRŠKU MALIM ULAGANJIMA

Uvod

Sastavni dio sveobuhvatnih reformi ekonomskog i društvenog ambijenta su i reforme koje se tiču preduzetništva, kao osnovne pokretačke snage privrednog razvoja. Imajući u vidu da je preduzetnička energija specifičan i izuzetno rijedak resurs u svakom društvu, prepoznata je potreba za kreiranjem ekonomske politike koja će, kontinuirano podsticati činioce ekonomskog sistema da otkrivaju i nastoje da iskoriste prilike tržišta. Naime, jačanje preduzetništva i unapređenje konkurentnosti preduzetnika, mikro i malih preduzeća nužno zahtijeva stimulativne podsticaje za razvoj njihove djelatnosti u cilju pružanja adekvatnog odgovora na uticaje iz eksternog okruženja. Ovdje je važno naglasiti da posebno žene i mladi u biznisu pripadaju kategoriji preduzetnika čija kreativnost i fleksibilnost posebno dolazi do izražaja u periodima krize i slabije privredne aktivnosti. Shodno tome, unapređenje okvira za dalji razvoj ovog segmenta privrede, pored eliminisanja administrativnih barijera i unapređenja zakonodavnog okvira podrazumijeva i kreiranje finansijske podrške za realizaciju poslovnih ideja i projekata pomenutih subjekata.

1. CILJ

Programska linija za podršku malih ulaganja ima za cilj povećanje konkurentnosti preduzetnika i unapređenje njihovog poslovanja, podsticanje preduzetništva žena i mladih, kao i kreiranje novih radnih mjesta kroz investicije u osnovna sredstva i opremu male vrijednosti.

Specifični ciljevi:

- Podsticanje preduzetništva;
- Jačanje ženskog preduzetništva;
- Podsticanje osnivanja i pokretanja sopstvenog biznisa;

2. PREDMET

Programska linija za podršku malih ulaganja podrazumijeva dodjelu bespovratnih sredstava za nabavku osnovnih sredstava – opreme koji su direktno uključeni u proces proizvodnje i pružanja usluge:

1. nova proizvodna oprema i/ili mašina, koja je direktno u funkciji kreiranja proizvoda i/ili usluge;
2. polovna proizvodna oprema i/ili mašine, ne starije od tri godine koja je direktno u funkciji kreiranja proizvoda i/ili usluge;
3. nova računarska oprema, prenosni računari, štampači, skeneri i druga kancelarijska opreme, kao i oprema u funkciji razvoja kreativnih industrija;
4. novi djelovi, specijalizovani alati za mašine;

Preduzeća mogu podnijeti jedan zahtjev za dodjelu finansijske pomoći i to za jednu ili više projektnih aktivnosti u okviru jedinstvenog ulaganja od prihvatljivih aktivnosti programske linije.

3. FINANSIJSKI OKVIR

Ukupan budžet za realizaciju Programske linije za podršku malih ulaganja iznosi 1.000.000€.

Intenzitet podrške:

Programska linija podrazumijeva da privredno društvo/preduzetnik finansira 100% svih troškova do završetka aktivnosti za koju konkuriše, a onda mu se nakon podnesene dokumentacije koja dokazuje utrošak sredstva ugovorene aktivnosti, od strane Ministarstva ekonomskog razvoja odobrava refundacija dijela troškova **u visini do 50% iznosa opravdanih troškova bez PDV-a, u minimalnom iznosu od 500,00 €, a u maksimalnom iznosu do 6.000,00 € bez PDV-a.**

Ukoliko u osnivačkoj strukturi preduzeća u vlasništvu od minimum 50%, učestvuju osobe ženskog pola i/ili osobe koje imaju do 35 godina starosti, intenzitet maksimalne podrške iznosi do 80% opravdanih troškova bez PDV-a, odnosno u maksimalnom iznosu do 7.500,00 €, za privredne subjekte koji su registrovani i obavljaju djelatnost u jedinicama lokalnih samouprava (JLS) sa indeksom razvijenosti do 100%⁹, intenzitet maksimalne podrške iznosi do 70% opravdanih troškova bez PDV-a, odnosno u maksimalnom iznosu do 7.000,00 €. Ova pomoć se dodjeljuje kao pomoć male vrijednosti (de minimis pomoći) u skladu sa Uredbom Komisije EU br. 1407/2013 od 18. decembra 2013. godine. Uslov je da u posljednjih šest mjeseci do dana objavljivanja Javnog poziva nije bilo promjena u strukturi vlasništva.

Primjer 1:

Nabavka opreme koja je u funkciji obavljanja proizvodne/uslužne djelatnosti:

- **Ukupna cijena nabavljene opreme iznosi 12.000 € + PDV 21% = 14,250 €;**
- **Opravdani prihvatljiv trošak iznosi 12.000 €;**
- **Odobreni iznos sufinansiranja je do 50%, odnosno u maksimalnom dozvoljenom iznosu od 6.000 €;**
- **PDV se ne smatra opravdanim troškom.**

4. PROCEDURA SPROVOĐENJA

4.1. Raspisivanje Javnog poziva

Javni poziv za privredne subjekte, korisnike državne pomoći, će raspisati u skladu sa procedurom datom u Poglavlju 7. **Procedura sprovođenja programa, i 7.1. Raspisivanje javnog poziva.**

4.2. Uslovi za učešće

Opšti uslovi za učešće u programskoj liniji koje je potrebno da zadovolji podnosilac prijava navedeni su u Poglavlju 7.2 **Opšti uslovi za učešće.**

4.3. Opravdani troškovi u okviru podržanih aktivnosti su:

- ulaganja u osnovna sredstava – opremu direktno povezanu sa proizvodnjom odnosno pružanjem usluga (nova ili polovnu ne stariju od 3 godine);
- nabavka računarske opreme, štampača, skenera, i druge kancelarijske opreme, kao i opreme u funkciji razvoja kreativnih industrija;

⁹ Indeks razvijenosti u skladu sa Pravilnikom o utvrđivanju stepena razvijenosti jedinice lokalne samouprave (Sl.list CG 077/19, 113/20). Opštine sa indeksom do 100%: Petnjica, Andrijevića, Gusinje, Plav, Rožaje, Tuzi, Berane, Bijelo Polje, Šavnik Mojkovac, Kolašin, Plav, Plužine, Ulcinj, Žabljak, Cetinje, Nikšić, Danilovgrad;

- Kroz ovu programsku liniju neće se finansirati: mobilni telefoni, pametni satovi, TV aparati, klime, muzički uređaji, slušalice i miševi.

4.4. Potrebna dokumentacija

Osim Opšte dokumentacije navedene u Poglavlju 7.4. **Podnošenje prijava i potrebna dokumentacija** za ovu Programsku liniju je neophodno dostaviti i:

- Ponudu/profakturu/fakturu pružaoca usluga za realizaciju aktivnosti odnosno nabavku opreme/usluga sa detaljnim opisom i troškovima (potpisana i ovjerena)¹⁰;

4.5. Razmatranje i odobravanje prijava

Ministarstvo ekonomskog razvoja će razmatrati podnesene prijava u skladu sa procedurom datom u okviru **Poglavlja 7.5. Razmatranje podnesenih prijava.**

Nakon realizacije planirane aktivnosti, privredni subjekat podnosi sljedeću dokumentaciju za refundaciju sredstava:

- Zahtjev za isplatu (refundaciju) sredstava - Obrazac 5;
- Završni izvještaj o realizaciji aktivnosti u okviru programske linije – Obrazac 6,
- Original ili ovjerenu fotokopiju fakture pružaoca usluga za realizaciju aktivnosti odnosno nabavku opreme/usluga sa detaljnim opisom i troškovima (potpisana i ovjerena)¹¹;
- Dokaz o izvršenom plaćanju (izvodi sa bankarskog računa preduzeća ovjeren od strane poslovne banke, original nalog za prenos);
- Dokaz o realizovanoj aktivnosti – dokument kojim se opisuje stanje nakon realizacije aktivnosti, fotografije (kupljena/installirana oprema/uređaj);
- Karton deponovanih potpisa;
- Potvrda da je navedeni žiro-račun (naveden u KDP) aktivan izdata od strane poslovne banke. Sredstva će se isplaćivati na žiro račun banke za koji je dostavljena potvrda;

i druga specifična dokumentacija po zahtjevu Ministarstva ekonomskog razvoja (u skladu sa predviđenom procedurom monitoringa).

4.6. Praćenje sprovođenja programske linije

Donošenje odluka, implementacija i praćenje realizacije programa i namjenskog korišćenja sredstava, izvještavanje o efektima korišćenja sredstava finansijske podrške, sprovodiće se u skladu sa procedurom i monitoringom datim u okviru **Poglavlja 8. Praćenje sprovođenja programa**, za period od tri godine od dana odobrenje bespovratnih sredstava.

5. KONTAKT

Sve informacije kao i stručna pomoć mogu se dobiti u prostorijama Ministarstva ekonomskog razvoja, Rimski trg 46, radnim danima u periodu od 10-13h, i putem e-maila ana.sebek@mek.gov.me i marina.sakovic@mek.gov.me.

¹⁰ Dostavljene ponude/profakture/fakture moraju sadržiti jasno definisan predmet nabavke/usluge, rok isporuke/realizacije i cijenu proizvoda/usluge izraženu u EUR i iskazanim PDV-om (ako su izdate na teritoriji Crne Gore), dok one koje su izdate na ino jeziku, moraju biti prevedene na crnogorski jezik i ovjerene od strane preduzeća aplikanta

¹¹ Dostavljene fakture moraju sadržiti jasno definisan predmet nabavke/usluge i cijenu proizvoda/usluge izraženu u EUR i iskazanim PDV-om (ako su izdate na teritoriji Crne Gore), dok one koje su izdate na ino jeziku, moraju biti prevedene na crnogorski jezik i ovjerene od strane preduzeća aplikanta

PROGRAMSKA LINIJA ZA UVOĐENJE MEĐUNARODNIH STANDARDARDA

Uvod

Preduzeća koja posluju na domaćem tržištu treba da teže ka jačanju tržišne pozicije i da svoje poslovanje usmjere ka međunarodnom tržištu. Izlaskom na međunarodno tržište, preduzeća posebnu pažnju moraju posvetiti kvalitetu, kao ključnom faktoru savremenog poslovanja. Nezavidan položaj domaćih preduzeća na međunarodnom tržištu nameće potrebu za promjenom dosadašnjeg načina razmišljanja i definisanjem faktora unapređenja poslovanja. Kao ključni faktor unapređenja poslovanja i konkurentnosti, domaća preduzeća ističu kvalitet. Preduzeća uviđaju prednosti i koristi od implementacije standarda u poslovanje. U prilog toj činjenici ide i porast broja sertifikovanih preduzeća prethodnih godina u Crnoj Gori.

Akreditacija je potvrđivanje od strane nacionalnog Akreditacionog tijela da organizacija za ocjenjivanje usaglašenosti ispunjava zahtjeve utvrđene harmonizovanim standardima i ako je potrebno sve dodatne zahtjeve, uključujući zahtjeve utvrđene za pojedine oblasti (sektorske šeme) za vršenje specifičnih poslova ocjenjivanja usaglašenosti.

Sertifikacija predstavlja postupak kojim se utvrđuje da proizvod, usluga, organizacija ili pojedinac ispunjavaju zahtjeve relevantnog standarda. Standardizacija treba da stvori pretpostavke za racionalno korišćenje poslovnih resursa - znanja, ljudi, kapitala, sirovina, energije. Standardizacija upravo doprinosi postizanju optimizacije upravljanja resursima poslovanja, a samim tim predstavlja značajan instrument organizacije

1. CILJ

Cilj Programske linije za uvođenje međunarodnih standarda je **da obezbijedi podršku preduzetnicima, mikro, malim i srednjim preduzećima**, naročito iz manje razvijenih jedinica lokalne samouprave, prije svega iz sjevernog regiona, da u što većoj mjeri povećaju svoju konkurentnost, prvenstveno **kroz usaglašavanje sa zahtjevima međunarodnih standarda koji se odnose na proizvode/usluge i podršku za dobijanje akreditacije za ocjenjivanje usaglašenosti.**

Specifični ciljevi:

- Povećanje konkurentnosti privrednih subjekata i njihovih proizvoda/usluga na domaćem i međunarodnom tržištu;
- Usaglašavanje proizvoda/usluga sa međunarodnim standardima;
- Povećanje izvoza;
- Smanjivanje regionalnih razlika;
- Razvoj konsultantskih usluga.

2. PREDMET

Kroz Programsku liniju za uvođenje međunarodnih standarda podrška je namijenjena za sufinansiranje troškova sljedećih aktivnosti:

- Komponenta I – **Akreditacija tijela za ocjenjivanje usaglašenosti;**
- Komponenta II - **Implementacija, sertifikacija i resertifikacija međunarodnih standarda.**

2.1. Komponenta I - Akreditacija tijela za ocjenjivanje usaglašenosti

U okviru prve komponente programske linije, **podrška se odnosi na refundaciju opravdanih troškova akreditacije onih pravnih lica koja su akreditovana za ocjenu usaglašenosti ili pravnih entiteta čiji je dio tijelo za ocjenu usaglašenosti, koja su akreditovana za ocjenu usaglašenosti u skladu sa jednim od navedenih standarda MEST EN ISO/IEC 17020, MEST EN ISO/IEC 17025, MEST EN ISO/IEC 17029, MEST EN ISO/IEC 17021-1, MEST EN ISO/IEC 17024, MEST EN ISO/IEC 17043, MEST EN ISO 15189.**

Troškovi aktivnosti akreditacije za tijela za ocjenu usaglašenosti su predmet refundacije jedino ukoliko je pravnom entitetu dodijeljen sertifikat o akreditaciji od strane Akreditacionog tijela Crne Gore nakon početne akreditacije ili je tijelo za ocjenu usaglašenosti realizovalo postupak redovnog ocjenjivanja i proširenja obima akreditacije u roku trajanja dodijeljenog Sertifikata o akreditaciji.

Tijelo za ocjenjivanje usaglašenosti je pravno lice koje sprovodi ocjenjivanje usaglašenosti, uključujući kalibraciju/ etaloniranje, ispitivanje, sertifikaciju i kontrolisanje (laboratorije za ispitivanje, medicinske laboratorije, laboratorije za etaloniranje, medicinske laboratorije, sertifikaciona tijela za proizvode, sertifikaciona tijela za sisteme menadžmenta, sertifikaciona tijela za osoblje, kontrolna tijela). **Akreditovati se mogu:**

- **Laboratorije za ispitivanje** - ispitivanje životnih namirnica, parametara životne sredine, električnih uređaja, opreme pod pritiskom, hemijskih proizvoda, metala i proizvoda od metala, građevinskih materijala i dr.;
- **Medicinske laboratorije** – biohemijska ispitivanja, mikrobiološka, hematološka ispitivanja, i sl.;
- **Laboratorije za etaloniranje** - etaloniranje mjerne i ispitne opreme;
- **Sertifikaciona tijela** - usluge sertifikacije proizvoda, procesa i usluga u skladu sa propisima i prema razvijenim sertifikacionim šemama; sistema menadžmenta (sistem upravljanja kvalitetom, životnom sredinom, bezbjednošću hrane i dr.) i stručnih lica (ocjenjivači sistema menadžmenta kvaliteta i upravljanja životnom sredinom, zavarivači, lica koja obavljaju ispitivanje bez razaranja i dr.);
- **Kontrolna tijela** – kontrolisanje liftova i dizalica, opreme pod pritiskom, elektro-opreme i instalacija, kvaliteta namještaja, kontrolisanje u oblasti motornih vozila i drugim područjima.

2.2. Komponenta II- Implementacija, sertifikacija, resertifikacija međunarodnih standarda

Druga komponenta programske linije odnosi se na refundaciju **iznosa opravdanih troškova za implementaciju ISO standarda, sertifikaciju i resertifikaciju.**

Za aktivnosti implementacije preduzeće angažuje pružaoce usluga koji su zaduženi za sprovođenje predloženog projekta.

U slučaju sertifikacije i resertifikacije postojećeg sistema angažuje se akreditovano sertifikaciono tijelo koji svoj obim akreditacije dokazuje Dodatkom Sertifikata o akreditaciji izdatim od strane Akreditacionog tijela Crne Gore.

Pružaoци usluge ne mogu biti fizička lica, već samo pravna lica i registrovani preduzetnici.

Privredni subjekt može, **da angažuje akreditovano sertifikaciono tijelo koje nije registrovano i akreditovano na teritoriji Crnje Gore, samo ukoliko ne postoji lokalno tijelo koje može realizovati predmetnu aktivnost.** U tom slučaju podnosilac prijave prilaže izjavu (Obrazac). Ostali uslovi koje treba da zadovolji pružaoц usluga su isti.

Klijent može zatražiti ponudu za određeni EA kod i od onih certifikacionih tijela koja apliciraju za proširenje obima akreditacije za taj EA kod (uz ponudu certifikacionog tijela klijentu se prilaže i dokaz za proširenje obima akreditacije kod ATCG za predmetni EA kod) - **u slučaju da se certifikacionom tijelu ne dodijeli proširenje obima akreditacije za predmetni EA kod, rizik preuzima klijent. U ovom slučaju troškovi aktivnosti neće biti refundirani.**

Podrška se odnosi na aktivnosti koje su započete od 01. januara 2022. godine sa rokom završetka do 16. novembra 2022. godine.

U okviru programske linije dozvoljeno da isto pravno lice istovremeno bude korisnik sredstava i pružalac usluge.

Preduzeća koja ispune uslove i kojima se dodijeli podrška neophodno je da posjeduju MEST standard izdat na ime preduzeća.

Napomene:

- **Prihvatljive su ponude koje su izdate isključivo od akreditovanih certifikacionih tijela u zemlji gdje je i izvršena registracija istih. Nisu prihvatljive ponude posrednika i predstavništva koja nisu akreditovana.**
- **Šifra preduzeća evidentirana u Centralnom registru privrednih subjekata mora se podudarati sa zahtijevanom oblašću certifikacije prema EA kodu za koji pružalac usluge (akreditovano certifikaciono tijelo) ima dodijeljen obim akreditacije što se dokazuje dostavljanjem Dodatka Sertifikatu o akreditaciji.**

Primjer:

Preduzeće aplicira za certifikaciju ISO 9001:2016 za djelatnost 1621 – proizvodnja furnira i ploča od drveta, a u CRPS kao pretežna djelatnost je registrovana u okviru šifre 46.40 – trgovina na veliko predmetima za domaćinstvo. Ovakav zahtjev će se odbiti jer se djelatnost trgovine ne podržava a istovremeno obim certifikacije ne podudara sa pretežnom djelatnošću preduzeća.

- **Programskom linijom se ne refundiraju sredstva za implementaciju standarda koji u sebi ne sadrže zahtjeve za certifikaciju već daju samo uputstva ili smjernice za korišćenje tih standarda u poslovnim sistemima tj. organizacijama.**
- **Programskom linijom se ne refundiraju sredstva za implementaciju/certifikaciju/resertifikaciju standarda koji se odnose na bezbjednost hrane.**

3. FINANSIJSKI OKVIR

Ukupan budžet za realizaciju Programske linije za uvođenje međunarodnih standarda iznosi 250,000.00 €.

Intenzitet podrške:

Princip je da preduzeće finansira 100% svih troškova do završetka aktivnosti za koju konkuriše, a onda mu se nakon podnešene dokumentacije koja dokazuje utrošak sredstva ugovorene aktivnosti, od strane Ministarstva ekonomskog razvoja odobrava refundacija dijela troškova u visini do 70% za mikro i mala preduzeća odnosno do 60% za srednja preduzeća, iznosa opravdanih troškova bez PDV-a, **a u maksimalnom iznosu za implementaciju i certifikaciju/resertifikaciju do 3,000.00 € bez PDV-a. Maksimalan**

iznos koji može biti dodijeljen za aktivnost implementacije standarda je do 1,800.00 € bez PDV-a, dok maksimalan iznos koji može biti dodijeljen za aktivnosti sertifikacije/resertifikacije standarda je do 1,200.00 bez PDV-a, a u skladu sa definisanim procentom podrške.

Ukoliko u osnivačkoj strukturi preduzeća u vlasništvu od minimum 50%, učestvuju osobe ženskog pola i/ili osobe koje imaju do 35 godina starosti, kao i privredna društva koja posluju u jedinicama lokalnih samouprava (JLS) sa indeksom razvijenosti do 100%¹², intenzitet maksimalne podrške iznosi do 80% opravdanih troškova bez PDV-a, odnosno u maksimalnom iznosu do 4,000.00€. Maksimalan iznos koji može biti dodijeljen za aktivnosti implementacije standarda je do 2,400.00 € bez PDV-a, dok maksimalan iznos koji može biti dodijeljen za sertifikaciju/resertifikaciju standarda je do 1,600.00 bez PDV-a, a u skladu sa definisanim procentom podrške. Uslov je da u posljednjih šest mjeseci do dana objavljivanja Javnog poziva nije bilo promjena u strukturi vlasništva, kao i u promjeni adrese sjedišta Društva (u okviru druge jedinice lokalne samouprave).

Posebna podrška biće usmjerena na pravna lica koja žele da se akredituju ili postojeća sertifikaciona tijela koja žele da prošire obim akreditacije, gdje maksimalan iznos podrške za aktivnosti pripreme i akreditacije iznosi do 4,000.00 bez PDV-a. Visina podrške za mikro i mala preduzeća iznosi 70% , odnosno do 60% za srednja preduzeća, a ukoliko u osnivačkoj strukturi preduzeća u vlasništvu od minimum 50%, učestvuju osobe ženskog pola i/ili osobe koje imaju do 35 godina starosti, kao i privredna društva koja su registrovana i obavljaju djelatnost u jedinicama lokalnih samouprava (JLS) sa indeksom razvijenosti do 100%¹, intenzitet maksimalne podrške iznosi do 80% opravdanih troškova bez PDV-a, a u skladu sa definisanim procentom podrške. Uslov je da u posljednjih šest mjeseci do dana objavljivanja Javnog poziva nije bilo promjena u strukturi vlasništva, kao i u promjeni adrese sjedišta Društva (u okviru druge jedinice lokalne samouprave).

Sredstva će se dodjeljivati putem otvorenog postupka dodjele bespovratnih sredstava kroz otvoreni Javni poziv, odnosno do utroška raspoloživih sredstava za programsku liniju.

4. PROCEDURA SPROVOĐENJA

Ministarstvo ekonomskog razvoja raspisuje Javni poziv za učešće u Programskoj liniji za uvođenje međunarodnih standarda koji sadrži osnovne informacije, uslove za podnošenje prijave, mjesto podnošenje prijave i ostale relevantne informacije.

4.1. Raspisivanje Javnog poziva

Javni poziv za privredne subjekte, korisnike državne pomoći se sprovodi kao otvoreni postupak po modelu trajnog Poziva, **s krajnjim rokom dostavljanja prijava/zahtjeva od strane privrednih subjekata do 30. septembra 2022. godine do 15.00 h, dok je krajnji rok za podnošenje finalnih izvještaja/zahtjeva za refundaciju odobrenih aktivnosti 16. novembar 2022. godine do 15:00h.** Više detalja o Javnom pozivu za privredne subjekte, korisnike državne pomoći, u okviru Poglavlju 7. Procedura sprovođenja programa, i 7.1. Raspisivanje javnog poziva.

¹² Indeks razvijenosti u skladu sa Pravilnikom o utvrđivanju stepena razvijenosti jedinice lokalne samouprave (Sl.list CG 077/19, 113/20); Opštine sa indeksom do 100%: Petnjica, Andrijevića, Gusinje, Plav, Rožaje, Tuzi, Berane, Bijelo Polje, Šavnik, Mojkovac, Kolašin, Pljevlja, Plužine, Ulcinj, Žabljak, Cetinje, Nikšić, Danilovgrad;

4.2. Uslovi za učešće

Opšti uslovi za učešće u Programskoj liniji koje je potrebno da zadovolji podnosilac prijave navedeni su u **Poglavljju 7.2 Opšti uslovi za učešće**.

4.3. Opravdani troškovi

Opravdani troškovi su: troškovi akreditacije, implementacije standarda, sertifikacije i resertifikacije i koji su stvarno realizovani od strane preduzeća, **u skladu sa procedurom datom u Poglavlju 7.3. Opravdani troškovi podrške**.

Opravdani troškovi u okviru podržanih aktivnosti su:

I - Akreditacija tijela za ocjenu usaglašenosti:

- Podrška se odnosi na refundaciju opravdanih troškova akreditacije onih pravnih lica koja su akreditovana za ocjenu usaglašenosti ili pravnih entiteta čiji je dio tijelo za ocjenu usaglašenosti, koja su akreditovana za ocjenu usaglašenosti u skladu sa jednim od navedenih standarda MEST EN ISO/IEC 17020, MEST EN ISO/IEC 17025, MEST EN ISO/IEC 17029, MEST EN ISO/IEC 17021-1, MEST EN ISO/IEC 17024, MEST EN ISO/IEC 17043, MEST EN ISO 15189.
- Troškovi aktivnosti akreditacije za tijela za ocjenu usaglašenosti su predmet refundacije jedino ukoliko je pravnom entitetu dodijeljen sertifikat o akreditaciji od strane Akreditacionog tijela Crne Gore nakon početne akreditacije ili je tijelo za ocjenu usaglašenosti realizovalo postupak redovnog ocjenjivanja i proširenja obima akreditacije u roku trajanja dodijeljenog Sertifikata o akreditaciji.

II - Uređenje poslovanja u skladu sa zahtjevima međunarodnih standarda poslovanja:

- Angažovanje konsultanta za pomoć za implementaciju standarda a koja se odnosi na: pripremu tehničke dokumentacije koja je predviđena za dokazivanje usaglašenosti sa zahtjevima određenog standarda; obuku osoblja i primjenu standarda;
- Sertifikacija;
- Resertifikacija postojećeg sistema;

4.4. Potrebna dokumentacija

Potrebna dokumentacija za učešće u programskoj liniji koju je podnosilac prijave u obavezi da dostavi navedena je u Poglavlju **7.4. Podnošenje prijave i potrebna dokumentacija**. Za ovu Programsku liniju je neophodno dostaviti :

- Ponuda/profaktura pružaoca usluga za realizaciju aktivnosti sa detaljnim opisom i troškovima (potpisana i ovjerena). Sastavni dio ponude akreditovanog sertifikacionog tijela je i dodatka Sertifikata o akreditaciji kojim se potvrđuje obim akreditacije;
- Ponuda izdata od nacionalnog tijela za standardizaciju za kupovinu standarda za koji se aplicira (MEST);
- Izjava da na teritoriji Crne Gore ne postoji pružalac usluge za realizaciju predložene aktivnosti – Obrazac .

4.5. Razmatranje i odobravanje prijava

Ministarstvo ekonomskog razvoja će razmatrati podnesene prijave u skladu procedurom datom u okviru **Poglavlja 7.5. Razmatranje podnesenih prijava.**

Nakon realizacije planiranih aktivnosti, privredno društvo je u obavezi da podnese dokumentaciju za refundaciju sredstava i to:

- Zahtjev za isplatu (refundaciju) sredstava - Obrazac;
- Fakturu izdatu od pružaoca usluga za aktivnosti implementacije standarda/pripremu akreditacije;
- Fakturu izdatu od akreditovanog sertifikacionog tijela/akreditacionog tijela Crne Gore;
- Dokaze o izvršenom plaćanju (izvodi sa bankarskog računa preduzeća ovjeren od strane poslovne banke);
- Dokaz o realizovanoj aktivnosti –sertifikat, dokaz o proširenju obima akreditacije;
- Dokaz o kupovini standarda od nacionalnog tijela za standardizaciju;
- Karton deponovanih potpisa;
- Potvrda da je navedeni žiro-račun (naveden u KDP) aktivan, izdata od strane poslovne banke. Sredstva će se isplaćivati na žiro račun banke za koji je dostavljena potvrda;
- i druga specifična dokumentacija po zahtjevu Ministarstva ekonomskog razvoja.

4.6. Praćenje sprovođenja programske linije

Donošenje odluka, implementacija i praćenje realizacije programa i namjenskog korišćenja sredstava, izvještavanje o efektima korišćenja sredstava finansijske podrške, sprovodiće se u skladu sa procedurom definisanom u okviru Poglavlja 8. „Praćenje sprovođenja programa“. Programskom linijom nije predviđen monitoring.

5. KONTAKT

Sve informacije kao i stručna pomoć mogu se dobiti u prostorijama Ministarstva ekonomskog razvoja, Rimski trg 46, radnim danima u periodu od 10-13h, i putem e-maila ivana.zecevic@mek.gov.me i/ili jelena.obradovic@mek.gov.me.

PROGRAMSKA LINIJA ZA PODRŠKU DIGITALIZACIJI

Uvod

Jedan od ključnih prioriteta u razvoju preduzetništva i podizanja konkurentnosti MSP u Crnoj Gori predstavlja potreba za digitalnom transformacijom biznisa. Digitalizacija podrazumijeva korišćenje modernih tehnologija kako bi se postojeći biznis transformisao i prilagodio zahtjevima tržišta, okrenut potrebama korisnika. Napredne tehnologije za poslovanje su danas dostupne, posebno kroz korišćenje i dijeljenje IT resursa, odnosno distribuciju modernih poslovnih alata, preduzećima bilo koje veličine, uključujući posebno MMSP sektor, imajući u vidu njihovu fleksibilnost i brzinu reagovanja na promjene, kojima se mogu postići komercijalne prednosti na tržištu. Poslovanje elektronskim putem stvara mogućnosti za kreiranje novih biznis modela, koji utiču na jačanje konkurentnosti na nivou preduzeća i na nacionalnom nivou. Zakonska regulativa koja definiše i/ili obrađuje proces elektronske trgovine u Crnoj Gori je u skladu sa normativnom praksom i u drugim zemljama, posebno članicama Evropske Unije.

Podsticanje MMSP da primijene u znatnoj većoj mjeri proces digitalizacije u svom poslovanju predstavlja zahtjev u kome je potrebno obezbijediti okvirne uslove u kojima MMSP mogu uvesti nove tehnologije, ali i da podstiču podizanje nivoa znanja vlasnika i menadžera MMSP da prepoznaju trendove digitalizacije i ulože u obrazovanje i osposobljavanje kadrova za nova radna mjesta i zanimanja.

Podsjećamo da su Strategijom razvoja MMSP utvrđene mjere čija realizacija treba da doprinese ostvarivanju operativnog cilja: Promocija i obezbjeđenje savjetodavne podrške za unapređenje biznisa primjenom digitalizacije, čemu realizacija ove programske linije direktno doprinosi.

1. CILJ

Cilj Programske linije za podršku digitalizaciji je podizanje nivoa automatizacije poslovnih procesa i nivoa znanja upravljačkih i operativnih struktura kod MMSP.

Specifični ciljevi:

- Povećan broj MMSP koji su automatizovali poslovne procese;
- Unaprijeđene digitalne vještine zaposlenih u MMSP;
- Povećan izvoz crnogorskih MMSP zahvaljujući digitalnom poslovanju.

2. PREDMET

Kroz Programsku liniju za podršku digitalizaciji podrška je namijenjena za sufinansiranje troškova sljedećih aktivnosti:

- Komponenta 1: Integracija poslovnih softvera i web rješenja;
- Komponenta 2: Realizacija specijalizovanih (personalizovanih) softverskih rješenja veće kompleksnosti;
- Komponenta 3: Unapređenje digitalnih vještina zaposlenih.

3. FINANSIJSKI OKVIR

Ukupan budžet za realizaciju Programске linije za podršku digitalizaciji iznosi **400,000,00€**.

Intenzitet podrške:

Princip je da preduzeće finansira 100% svih troškova do završetka aktivnosti za koju konkuriše, a onda mu se nakon podnesene dokumentacije koja dokazuje utrošak sredstva ugovorene aktivnosti, od strane Ministarstva ekonomskog razvoja odobrava refundacija dijela troškova, i to:

Komponenta 1: Integracija poslovnih softvera

Refundacija dijela troškova u visini do 50% iznosa opravdanih troškova bez PDV-a, a u maksimalnom iznosu do 2.500,00 € bez PDV-a.

Ukoliko u osnivačkoj strukturi preduzeća u vlasništvu od minimum 50%, učestvuju osobe ženskog pola i/ili osobe koje imaju do 35 godina starosti, intenzitet maksimalne podrške iznosi do 80% opravdanih troškova bez PDV-a, odnosno u maksimalnom iznosu do 4.000,00 € bez PDV. Ova pomoć se dodjeljuje kao pomoć male vrijednosti (de minimis pomoći) u skladu sa Uredbom Komisije EU br. 1407/2013 od 18. dec. 2013. godine. Uslov je da u poslednjih šest mjeseci do dana objavljivanja Javnog poziva nije bilo promjena u strukturi vlasništva.

Za privredne subjekte koji su registrovani i obavljaju djelatnost u jedinicama lokalnih samouprava (JLS) sa indeksom razvijenosti do 100% intenzitet bespovratne podrške će se uvećati za dodatnih 10% iznosa opravdanih troškova, dok se maksimalno dozvoljeni iznosi neće mijenjati.

Ukupan budžet za komponentu 1 je 200.000,00 €.

Komponenta 2: Realizacija specijalizovanih (personalizovanih) softverskih rješenja veće kompleksnosti

Refundacija dijela troškova u visini do 70% iznosa opravdanih troškova bez PDV-a, a u maksimalnom iznosu do 20.000,00 € bez PDV-a.

Ukupan budžet za komponentu 2 je 150.000,00 €.

Komponenta 3: Unapređenje digitalnih vještina zaposlenih

Refundacija dijela troškova u visini do 100% iznosa opravdanih troškova bez PDV-a, a u maksimalnom iznosu do 1.200,00 € bez PDV-a po preduzeću. Maksimalan broj zaposlenih u privrednom subjektu koji mogu koristiti podršku za ovu komponentu je 4, dok ukupni dozvoljeni iznos podrške po ovom osnovu, po zaposlenom, može biti do 300,00€.

Ukupan budžet za komponentu 3 je 50.000,00 €.

4. PROCEDURA SPROVOĐENJA

4.1. Raspisivanje Javnog poziva

Javni poziv za privredne subjekte, korisnike državne pomoći, će raspisati u skladu sa procedurom datom u Poglavlju 7. **Procedura sprovođenja programa, i 7.1. Raspisivanje javnog poziva.**

4.2. Uslovi za učešće

Opštih uslova za učešće programskoj liniji koje je potrebno da zadovolji podnosilac prijava navedeni su u Poglavlju 7.2 **Opšti uslovi za učešće**.

4.3. Opravdani troškovi podrške

Komponenta 1: Integracija poslovnih softvera i web rješenja

- Integracija poslovnih softvera za digitalizaciju poslovnih procesa (gotova softverska rješenja).
- Izrada web sajtova sa integrisanim aplikativnim rješenjima (web prodavnice i kompleksni web sajtovi sa personalizovanim aplikativnim rješenjima)¹³

Za poslovne softvere koji su bazirani na mjesečnim pretplatama odobravaće se sufinansiranje iznosa godišnje pretplate (12 x mjesečna pretplata).

Pružaoци usluga će biti u obavezi da uz listu referenci dostave ovjeren i potpisan cjenovnik svojih usluga.

Komponenta 2: Realizacija specijalizovanih (personalizovanih) softverskih rješenja veće kompleksnosti

- Izrada i implementacija personalizovanih rješenja za digitalizaciju uz obavezu prenošenja vlasništva nad source code-om.

Podnosilac zahtjeva je u obavezi da, pored pružaoca usluga za izradu rješenja, o svom trošku, angažuje eksternog IT konsultanta (sa iskustvom u implementaciji softverskih rješenja i digitalizaciji). Angažovani IT konsultant je u obavezi da sačini dva izvještaja:

- prije implementacije: koji će opisati opravdanost ulaganja i očekivanim rezultatima;
- nakon implementacije: koji će opisati implementirano rješenje (njegove efekte i karakteristike).

Ukoliko se, na osnovu dostavljenog izvještaja konsultanta, ne odobri sufinansiranje predložene aktivnosti, Ministarstvo ekonomskog razvoja ne snosi odgovornost za nastale troškove angažovanja eksternog IT konsultanta.

Komponenta 3: Unapređenje digitalnih vještina zaposlenih u MSP

- Pohađanje online edukativnog programa o digitalnim vještinama

Prihvatljivi edukativni programi su oni programi koji zadovoljavaju sljedeće uslove (aplikant je dužan da dostavi dokaz da izabrani edukativni program zadovoljava uslove):

- Edukativan program se odnosi na unapređenje digitalnih vještina (korišćenje i primjena poslovnih softvera, digitalni marketing, upravljanje projektima, upravljanje procesima prodaje, grafički dizajn, itd.)
- Edukativni program mora postojati najmanje 6 mjeseci prije raspisivanja ovog konkursa.
- Edukativni materijal je dostupan u online formatu i snimljen tako da je dostupan na zahtjev korisnika.
- Sadržaj video predavanja je u trajanju od minimalno 5 sati.
- Stiče se sertifikat kao potvrda kompletiranog programa edukacije.

¹³ Preduzeća će biti u obavezi da na web sajtu istaknu da je isti realizovan uz podršku Ministarstva ekonomskog razvoja kroz Program za unapređenje konkurentnosti i logo MERA

Primjeri prihvatljivih edukativnih platformi i programa se nalaze na linku:

- [Project Management by Google on Coursera](#)
- [Hubspot Academy](#)
- [Atlassian University](#)
- [Pipedrive on Udemu](#) ili drugim digitalnim alatima poput Zapier, Mailchimp-a, Airtable, Notion, Google Analytics, Facebook Advertising.
- [Masterbox digitalni marketing](#)

Sredstva se ne mogu koristiti za:

- Finansiranje već započetih aktivnosti sa spoljnim konsultantima;
- Izradu statičnih web prezentacija preduzeća bez integrisanih softverskih rješenja;
- Neće se finansirati kupovina licenci za proizvode Microsoft, Adobe, Autodesk, antivirusnih i sličnih softvera;
- Troškove digitalnog marketinga.

U okviru Programске linije moguće je aplicirati samo za jednu od tri ponuđene komponente.

U okviru Komponenti I i II isti pružalac usluge može uslugu pružiti za najviše 5 korisnika.

4.4. Potrebna dokumentacija

Potrebna dokumentacija za učešće u programskoj liniji koju je podnosilac prijave u obavezi da dostavi prilikom apliciranja navedena je u Poglavlju **7.4. Podnošenje prijave i potrebna dokumentacija.**

Uz dokumentaciju koja je navedena u **Poglavlju 7.4.**, potrebno je dostaviti dodatnu (specifičnu) dokumentaciju, i to:

- Lista referenci pružaoca usluga;
- Ponuda/profaktura pružaoca usluga za realizaciju aktivnosti sa detaljnim opisom, tokom aktivnosti i troškovima (potpisana i ovjerena);
- Dokaz o postojećem stanju: dokument kojim se opisuje prethodno stanje, fotografije, kartice osnovnih sredstava i sl.;
- Izjava da na teritoriji Crne Gore ne postoji pružalac usluge/dobavljač opreme za realizaciju predložene aktivnosti (Popunjena elektronski na portalu) (ukoliko pružalac usluga nema sjedište u Crnoj Gori);
- Izvještaj eksternog konsultanta o opravdanosti aktivnosti, ovjeren od strane konsultanta, pružaoca usluga i aplikanta (Komponenta 2);
- CV eksternog konsultanta sa referencama (Komponenta 2);
- Dokaz da edukativni program ispunjava uslove (Komponenta 3).

Potrebna dokumentacija koja se dostavlja za refundaciju sredstava:

- Zahtjev za isplatu (refundaciju) sredstava;
- Original ili ovjerenu fotokopiju računa/fakture/ugovora izdatu od pružaoca usluge/dobavljača opreme;
- Završni izvještaj o realizaciji aktivnosti u okviru programske linije;
- Izvještaj eksternog konsultanta o realizovanoj aktivnosti, ovjeren od strane konsultanta, pružaoca usluga i aplikanta (Komponenta 2);
- Dokaz o prenosu vlasništva nad source code (Komponenta 2);

- Dokaz o izvršenom plaćanju (izvodi sa bankarskog računa preduzeća ovjeren od strane poslovne banke, original nalog za prenos);
- Karton deponovanih potpisa;
- Potvrda da je navedeni žiro-račun (naveden u KDP) aktivan izdata od strane poslovne banke. Sredstva će se isplaćivati na žiro račun banke za koji je dostavljena potvrda;
- Dokaz o realizaciji aktivnosti
 - Za poslovne softvere i web sajtove (printscreen-ovi front end i back end);
 - Za web shop - Ugovor sa bankom o online plaćanju i dostavljačima (Pošta CG, itd.) ;
 - Za obuke: Sertifikat o završenoj obuci.

4.5. Razmatranje i odobravanje prijava

Ministarstvo ekonomskog razvoja će razmatrati podnesene prijave u skladu sa procedurom datom u okviru **Poglavlja 7.5. Razmatranje podnesenih prijava.**

4.6. Praćenje sprovođenja programske linije

Donošenje odluka, implementacija i praćenje realizacije programa i namjenskog korišćenja sredstava, izvještavanje o efektima korišćenja sredstava finansijske podrške, sprovodiće se u skladu sa procedurom i monitoringom datim u okviru **Poglavlja 8. Praćenje sprovođenja programa,** za period od tri godine od dana odobrenje bespovratnih sredstava.

5. KONTAKT

Sve informacije kao i stručna pomoć mogu se dobiti u prostorijama Ministarstva ekonomskog razvoja, Rimski trg 46, radnim danima u periodu od 10-13h, i putem e-maila lazar.nenezic@mek.gov.me i marko.backovic@mek.gov.me.

PROGRAMSKA LINIJA ZA PODSTICAJ CIRKULARNE EKONOMIJE

Uvod

Cirkularna ekonomija mijenja poslovne modele, navike i način razmišljanja, kako proizvođača tako i potrošača, jer se novim eko dizajnom proizvoda produžava njegov životni vijek kroz opravku, prepravku i reciklažu. Svi procesi se odvijaju uz upotrebu obnovljivih izvora energije.

Reciklaža i tretiranje otpada predstavljaju prvi veliki korak u promjeni načina razmišljanja privrednika i cjelokupne kulturne orijentacije društva. Linearna ekonomija dobila je svoj suparnički koncept u kojem se, umjesto kretanja materije i energije u jednom smjeru, zastupa kružno kretanje energije i materije. Takav koncept je poznat pod nazivom cirkularna ekonomija (CE), koji je prihvatila i Crna Gora. Ukratko, cirkularna ekonomija podrazumijeva kruženje materijala i njegovu ponovnu upotrebu, čime se istovremeno koristi i drastično manje energije i vode.

Cirkularna ekonomija nudi novi model „proizvod – otpad – proizvod“. Osnovni izvor ekonomskog rasta jeste što veća ponovna upotreba materijala iz proizvoda koji su završili svoj „životni ciklus“ i što manje korišćenje novih resursa. Proizvodi su tako dizajnirani da mogu lako da se ponovo upotrijebe, rastave, poprave ili recikliraju. Pri tome se u proizvodnji koriste obnovljivi izvori energije. Crna Gora modelom cirkularne ekonomije dobija šansu za razvoj, a njeni građani ekološku bezbjednost, „zelena“ radna mjesta, novi kvalitet vode i vazduha, zdravu hranu i novi kvalitet života. Cirkularna ekonomija nam nalaže da ponovo preispitamo svoj odnos prema prirodnim resursima.

1. CILJ

Osnovni cilj ove Programske linije je minimizacija uticaja otpada na životnu sredinu i povećanje efikasnosti korišćenja resursa, u cilju stvaranja doprinosa održivom razvoju, kroz podsticaje za investiranje i afirmaciju ekonomskih mogućnosti koje nastaju iz otpada.

Implementacija mjera podrške predviđene ovom linijom u punom kapacitetu, u srednjem roku treba da doprinese povećanju podizanju socijalnih, kulturnih, naučnih, upravljačkih, tehničkih i tehnoloških standarda u cirkularnoj ekonomiji.

Specifični ciljevi:

- Kreiranje preduslova za cirkularnu ekonomiju,
- Uvođenje sistema biološkog tretmana otpadnih voda,
- Povećanje kvaliteta i količine reciklirane vode u industriji;
- Poboljšanje upravljanja otpadom i reciklaže.

2. PREDMET

Kroz Programsku liniju za podsticaj cirkularne ekonomije pruža se podrška preduzetnicima, malim i srednjim preduzećima u prečišćavanju otpadnih voda. Podrška je namijenjena za sufinansiranje troškova sljedećih aktivnosti:

- Komponenta I – **Tretman otpadnih voda u industriji namijenjen preduzetnicima i mikro preduzećima:**
 - sufinansiranje nabavke sistema za tretman otpadnih voda iz individualnih izvora, koji nemaju pristup centralnom sistemu kanalizacije;

- potpuna zamjena zastarelih septičke jama i podizanje stepena efikasnosti i smanjenja operativnih troškova;
 - sufinansiranje primjene bioreaktora koji integriše procese denitrifikacije, nitrifikacije i odvajanje tečne i čvrste faze u jednom rezervoaru, a zasniva se na principu niske opterećenosti sa aerobnom stabilizacijom aktivnog mulja; i
 - sufinansiranje tretman otpadnih voda u skladu sa EN 12566-3 normom i operativnim procedurama koje su prate efikasnost prečišćavanja u rasponu od 90-97%.
- **Komponenta II – Tretman otpadnih voda u industriji namijenjen malim i srednjim preduzećima i hotelima:**
 - Sufinansiranje nabavke modularnih postrojenja za tretman otpadnih industrijskih voda malih i srednjih preduzeća i hotela;
 - Sufinansiranje primjene odvajanje prečišćene vode iz mulja biološkim filterom koji formira cebe aktivnog mulja;
 - Realizacija prečišćavanja otpadnih voda, u skladu sa EN 12566-3, u rasponu od 90 do 98%, (visoke efikasnost 90-95% za BPK5 – reprezentativni indeks potrošnje kiseonika, HPK – hemijska potrošnja kiseonika 80-90%) sa ciljem ponovne upotrebe u proizvodnom procesu;
 - Sufinansiranje sistema za tretiranje svih vrsta biološki zagađenih otpadnih voda.
 - **Komponenta III – Podrška pravilnom upravljanju otpadom kroz izbjegavanje nastanka otpada i reciklažu:**
 - Sufinansiranje nabavke nove opreme za sakupljanje i razvrstavanje sledećih vrsta komunalnog otpada: papir i karton, staklo, metal i plastika¹⁴;
 - Sufinansiranje nabavke ekoloških proizvoda i ambalaže;
 - Sufinansiranje nabavke ekološki prihvatljivih materijala (sirovine) za proizvodne procese koji rezultiraju višekratnim proizvodima koji su po svojim svojstvima i namjeni supstituti jednokratnim plastičnim proizvodima i ambalaži;
 - Sufinansiranje nabavke mašina¹⁵ za recikliranje papira i plastike, koje kao rezultat imaju sirovinu za nove proizvode ili nove proizvode;

Za odabrane aktivnost preduzeće angažuje pružaoca usluge koji je zadužen za sprovođenje odobrene projektne aktivnosti. Pružaoci usluge ne mogu biti fizička lica, već samo pravna lica i registrovani preduzetnici.

Preduzeća mogu podnijeti jedan zahtjev za dodjelu finansijske pomoći i to za jednu ili više projektnih aktivnosti u okviru jedinstvenog projekta od prihvatljivih aktivnosti programske linije, s tim, da pružalac usluge ne može biti istovremeno i korisnik u okviru iste programske linije.

3. FINANSIJSKI OKVIR

Ukupan budžet za realizaciju Programske linije za podsticaj cirkularne ekonomije iznosi 200,000.00€.

Intenzitet podrške:

Princip je da preduzeće finansira 100% svih troškova do završetka aktivnosti za koju konkuriše, a onda mu se nakon podnesene dokumentacije koja dokazuje utrošak sredstva ugovorene aktivnosti, od strane Ministarstva ekonomskog razvoja odobrava refundacija dijela troškova u **visini do 70% za preduzetnike, mikro i mala preduzeća, odnosno do**

¹⁴ Sufinansiranje je namijenjeno za nabavku opreme za sopstvene potrebe i nije dozvoljena njena dalja preprodaja.

¹⁵ Sufinansiranje nabavke mašina za recikliranje papira i plastike predviđa nabavku opreme starosti do 3 godine.

60% za srednja preduzeća, iznosa opravdanih troškova bez PDV-a, a u maksimalnom iznosu do 10.000,00 € bez PDV-a (Komponenta I i II, i djelimično Komponenta III - Sufinansiranje nabavke mašina za recikliranje papira i plastike).

Za aktivnosti u okviru Komponente III – Sufinansiranje nabavke opreme za sakupljanje i razvrstavanje komunalnog otpada, Sufinansiranje nabavke ekoloških proizvoda i ambalaže, kao i Sufinansiranje nabavke ekološki prihvatljivih materijala odobrava se refundacija troškova dijela troškova u visini do **70% za preduzetnike, mikro i mala preduzeća, odnosno do 60% za srednja preduzeća, iznosa opravdanih troškova bez PDV-a, a u maksimalnom iznosu do 2.000,00 € bez PDV-a.**

Za privredne subjekte kojima u osnivačkoj strukturi preduzeća u vlasništvu od minimum 50% učestvuju osobe ženskog pola i/ili osobe koje imaju do 35 godina starosti¹, intenzitet maksimalne podrške iznosi do 80% opravdanih troškova bez PDV-a.

U slučajevima kada je privredno društvo registrovano i obavlja djelatnost u nekoj od manje razvijenijih opština intenzitet maksimalne podrške će se uvećati za dodatnih 10% iznosa opravdanih troškova, dok se maksimalno dozvoljeni iznosi neće mijenjati.

4. PROCEDURA SPROVOĐENJA

4.1. Raspisivanje Javnog poziva

Javni poziv za privredne subjekte, korisnike državne pomoći, će se raspisati u skladu sa procedurom datom u Poglavlju 7. **Procedura sprovođenja programa, i 7.1. Raspisivanje javnog poziva.**

4.2. Uslovi za učešće

Opštih uslova za učešće programskoj liniji koje je potrebno da zadovolji podnosilac prijava navedeni su u **Poglavlju 7.2 Opšti uslovi za učešće.**

4.3. Opravdani troškovi podrške

Sredstva opredijeljena Programskom linijom namijenjena za pokriće dijela troškova nabavke za **Sufinansiranje nabavke ekoloških proizvoda i ambalaže** u smislu ovog poziva smatraju se:

- **proizvodi od prirodnih materijala koji ne ugrožavaju životnu sredinu i zdravlje ljudi, poput proizvoda od papira i kartona, metala, drveta, keramike, platna i drugih prirodnih materijala, a čija svrha je smanjenje ili potpuna obustava upotrebe jednokratnih plastičnih proizvoda, poput: kesa, pribora za jelo (viljuške, noževi, kašike, štapići za jelo), tanjira, slamki, štapića za miješanje pića, posuda za hranu izrađene od plastike i ekspaniranog polistirena, uključujući posude za brzu hranu, posude za priloge izrađene od plastike i ekspaniranog polistirena, uključujući njihove čepove i poklopce; i čaše za napitke izrađene od plastike i ekspaniranog polistirena, uključujući njihove čepove i poklopce.**

Sredstva opredijeljena Programskom linijom namijenjena za pokriće dijela troškova nabavke za **Sufinansiranje nabavke mašina za recikliranje papira i plastike, koje kao rezultat imaju sirovinu za nove proizvode ili nove proizvode** podrazumijeva nabavku:

- *mašina, odnosno sredstva za reciklažu papira i plastike, namijenjenih za profesionalnu upotrebu i u skladu sa prirodom djelatnosti privrednog društva neophodnih za realizaciju proizvodnog procesa. Opremom se smatra i proizvodna linija koju čine više funkcionalno nedjeljivih mašina, samostalnih mašina koje zajednički čine jedinstven proizvodni proces.*

Sufinansiranje nabavke mašina za recikliranje papira i plastike predviđa nabavku opreme starosti do 3 godine. Oprema ne može biti nabavljena od fizičkog lica, kao ni od trećeg lica koje čini povezano lice sa kupcem opreme. Ukoliko je oprema domaćeg porijekla, ista mora biti nabavljena direktno od proizvođača. Nabavljena oprema ne može biti otuđena, prodana, niti korišćena u svrhu izdavanja trećim licima u roku od 5 godina.

U slučaju nabavke polovne opreme, Komisija, odnosno Ministarstvo ima pravo angažovanja procjenitelja vrijednosti opreme, i u skladu sa tim može da odbije zahtjev/zatraži korekciju iznosa predložene vrijednosti opreme.

Sredstva opredijeljena Programskom linijom namijenjena za **Sufinansiranje nabavke opreme za pokriće dijela troškova nabavke za opreme za sakupljanje i razvrstavanje otpada od papira, kartona, stakla, metala i plastike** podrazumijeva nabavku:

- *Plastičnih i metalnih posuda za separaciju otpada sa ili bez pedale i poklopca, zapremine do 360 litara;*
- *Plastične i metalne posude za separaciju otpada zapremine do 50 litara;*
- *Plastične i metalne kontejnere za separaciju otpada sa ili bez mehanizma za automatsko podizanje i pražnjenje, zapremine do 5 m³;*
- *Metalne žičane kontejnere za papir i plastiku, zapremine do 5 m³.*

4.4. Potrebna dokumentacija

Osim dokumentacije navedene u Poglavlju 7.4. **Podnošenje prijava i potrebna dokumentacija**, neophodno je dostaviti dodatnu (specifičnu) dokumentaciju, i to:

- Ponuda/profaktura pružaoca usluga za realizaciju/nabavku opreme/usluga sa detaljnim opisom i tehničkom specifikacijom (potpisana i ovjerena)¹⁶;
- Dokaz o postojećem stanju: dokument kojim se opisuje prethodno stanje, fotografije, kartice osnovnih sredstava na dan 31.12.2021.god. i sl;
- Izjava da na teritoriji Crne Gore ne postoji pružalac usluge/dobavljač opreme za realizaciju predložene aktivnosti (Popunjena elektronski na portalu)
- Kopija **upotrebnih dozvola/saglasnosti/rješenja** nadležnog organa za zaštitu životne sredine (organa lokalne samouprave ili Agencije za zaštitu životne sredine) da li je za planiranu aktivnost predviđeno/potrebno sprovesti postupak procjene uticaja na životnu sredinu¹⁷ ili **Elaborat o procjeni uticaja na životnu sredinu**, urađen u skladu sa Zakonom o procjeni uticaja na životnu sredinu ("Sl. list CG" br.75/18), kao i drugim važećim zakonima koji definišu ovu oblast¹⁸.

¹⁶ Dostavljene ponude/profakture/fakture moraju sadržati jasno definisan predmet nabavke/usluge, rok isporuke/realizacije i cijenu proizvoda/usluge izraženu u EUR i iskazanim PDV-om (ako su izdate na teritoriji Crne Gore), dok one koje su izdate na ino jeziku, moraju biti prevedene na crnogorski jezik i ovjerene od strane preduzeća aplikanta.

¹⁷ U skladu sa Zakonom o vodama ("Sl. list CG", br. 27/2007 i "Sl. list CG", br. 32/2011, 47/2011 - ispr., 48/2015, 52/2016, 2/2017 - dr. zakon, 80/2017 - dr. zakon, 55/2016 - dr. zakon i 84/2018), Zakonom o upravljanju komunalnim otpadnim vodama ("Službeni list Crne Gore", br. 002/17 od 10.01.2017).

¹⁸ Za aktivnosti sprovedene u okviru Komponenta I i II Programske linije.

Potrebna dokumentacija koja se dostavlja za refundaciju sredstava:

- Zahtjev za isplatu finansijske pomoći;
- Original ili ovjerenu fotokopiju računa/fakture/ugovora izdatu od pružaoca usluge;
- Dokaz o izvršenom plaćanju (izvodi sa bankarskog računa preduzeća ovjeren od strane poslovne banke, original nalog za prenos);
- Dokaze o postojećem stanju (Komponenta I i II): dokument kojim se opisuje sadašnje stanje nakon uvođenja sistema za prečišćavanje otpadnih voda, fotografije;
- Izveštaj pružaoca usluge o realizovanoj aktivnosti u okviru programske linije, koji mora biti ovjeren od strane pružaoca usluga i preduzeća korisnika;
- Karton deponovanih potpisa;
- Potvrda da je navedeni žiro-račun (naveden u KDP) aktivan izdata od strane poslovne banke. Sredstva će se isplaćivati na žiro račun banke za koji je dostavljena potvrda.

4.5. Razmatranje i odobravanje prijava

Ministarstvo ekonomskog razvoja će razmatrati podnesene prijave u skladu sa procedurom datom u okviru **Poglavlja 7.5. Razmatranje podnesenih prijava.**

4.6. Praćenje sprovođenja programske linije

Donošenje odluka, implementacija i praćenje realizacije programa i namjenskog korišćenja sredstava, izvještavanje o efektima korišćenja sredstava finansijske podrške, sprovodiće se u skladu sa procedurom i monitoringom datim u okviru **Poglavlja 8. Praćenje sprovođenja programa**, za period od tri godine od dana odobrenje bespovratnih sredstava.

5. KONTAKT

Sve informacije kao i stručna pomoć mogu se dobiti u prostorijama Ministarstva ekonomskog razvoja, Rimski trg 46, radnim danima u periodu od 10-13h, i putem e-maila sanja.varajic@mek.gov.me.

PROGRAMSKA LINIJA ZA PODRŠKU INTERNACIONALIZACIJI

Uvod

Povećanje izvoza ima višestruki značaj za domaću privredu. Rast izvoza je posledično rezultat povećanja produktivnosti i konkurentnosti i dovodi do privrednog rasta i nacionalnog dohotka i smanjivanja nezaposlenosti. Ovom Programskom linijom nastoje se podržati aktivnosti u cilju jačanja izvoznih potencijala MMSP, gdje crnogorska preduzeća treba da prepoznaju izvoz kao svoj prioritet u poslovanju, i da obezbijede neophodne uslove (kvalitet i cijene proizvoda i usluga, međunarodne standarde kvaliteta, savremenu marketing politiku) i odgovore konkurenciji na domaćem tržištu i istovremeno odgovore izazovima jedinstvenog tržišta Evropske Unije i globalnog tržišta. Evidentno je da se crnogorska preduzeća pri izlasku na inostrana tržišta i dalje susreću sa različitim preprekama kao što su: nedostatak informacija o tržištima, problem pronalaženja potencijalnih kupaca i partnera, procedurama i sl. Pored toga, suočeni su i sa složenijim pravilima i procedurama spoljnotrgovinskog poslovanja i izazovima usaglašavanja sa stranim pravom i tehničkim propisima na izvoznim tržištima (npr. obavezujuća pravila ugovornog prava, carinske procedure, tehnički propisi i standardi). Podrška malim i srednjih preduzećima u cilju njihove internacionalizacije i širenja na nova tržišta obuhvata prisustvo i predstavljanje na inostranim sajmovima, učestvovanje na raznim međunarodnim događajima i poslovnim susretima. Time se direktno utiče na podizanje njihovih kapaciteta, povećanje konkurentnosti i boljeg izvoza.

1. CILJ

Cilj Programske linije za podršku internacionalizaciji MMSP je **da obezbijedi podršku, preduzećima za predstavljanje proizvoda usluga na međunarodnim tržištima i jačanje poslovne saradnje sa međunarodnim partnerima.**

Specifični ciljevi:

- Povećan izvoz crnogorskih MMSP na ciljanim tržištima;
- Povećan broj MMSP sa povećanom vrednošću izvoznih ugovora na ciljanim tržištima;
- Povećan broj MMSP koji su pripremljeni za izvoz.

2. PREDMET

Kroz Programsku liniju za podršku internacionalizaciji MMSP, podrška je namijenjena za sufinansiranje troškova sljedećih aktivnosti:

- **Komponenta 1. Nastup na međunarodnim sajmovima;**
- **Komponenta 2. Kompanijske posjete sajmovima u cilju povezivanja sa inostranim partnerima/učestvovanje na B2B susretima;**
- **Komponenta 3. Izrada promotivnog materijala.**

3. FINANSIJSKI OKVIR

Ukupan budžet za realizaciju Programske linije za podršku internacionalizaciji MMSP iznosi 100,000.00€.

Intenzitet podrške:

Princip je da preduzeće finansira 100% svih troškova do završetka aktivnosti za koju konkuriše, a onda mu se nakon podnesene dokumentacije koja dokazuje utrošak sredstva ugovorene aktivnosti, od strane Ministarstva ekonomskog razvoja odobrava refundacija dijela troškova, i to za:

- **Komponenta 1. Nastup na međunarodnim sajmovima:** iznos bespovratnih sredstava koji može biti dodijeljen preduzeću za realizaciju ove aktivnosti je **do 50%** iznosa opravdanih troškova bez PDV-a odnosno u maksimalnom iznosu **do 4,000.00 €**.
- **Komponenta 2. Kompanijske posjete sajmovima u cilju povezivanja sa inostranim partnerima/učešće na B2B susretima:** iznos bespovratnih sredstava koji može biti dodijeljen preduzeću za realizaciju ove aktivnosti je **do 50%** iznosa opravdanih troškova bez PDV-a odnosno u maksimalnom iznosu **do 700.00 €**.
- **Komponenta 3. Izrada promotivnog materijala:** iznos bespovratnih sredstava koji može biti dodijeljen preduzeću za realizaciju ove aktivnosti je **do 50%** iznosa opravdanih troškova bez PDV-a odnosno u maksimalnom iznosu **do 500.00 €**.

Ukoliko u osnivačkoj strukturi preduzeća u vlasništvu od minimum 50%, učestvuju osobe ženskog pola i/ili osobe koje imaju do 35 godina starosti, kao i za subjekte koji su registrovani i obavljaju djelatnost u jedinicama lokalne samouprave sa indeksom razvijenosti do 100%, intenzitet maksimalne podrške iznosi do 80% opravdanih troškova bez PDV-a, odnosno u maksimalnom iznosu:

- do 5,000.00 € za aktivnost "nastup na međunarodnim sajmovima";
- do 1,000.00 € za aktivnost "kompanijske posjete sajmovima u cilju povezivanja sa inostranim partnerima/učešće na B2B susretima";
- do 700.00 € za aktivnost „Izrada promotivnog materijala“,

Uslov je da u poslednjih šest mjeseci do dana objavljivanja Javnog poziva nije bilo promjena u strukturi vlasništva, kao i u promjeni adrese sjedišta Društva (u okviru druge jedinice lokalne samouprave).

Ova pomoć se dodjeljuje kao pomoć male vrijednosti (de minimis pomoći) u skladu sa Uredbom Komisije EU br. 1407/2013 od 18. dec. 2013. godine.

Programom je predviđeno da se pomoć na osnovu ove linije dodjeljuje kao pomoć male vrijednosti, uz napomenu da de minimis pomoći se ne mogu dodijeliti za izvoz ili za upotrebu domaćih proizvoda umjesto uvoznih, kao ni za finansiranje osnivanja i upravljanja distributivne mreže u drugim državama članicama. Pomoći za troškove učestvovanja na sajmovima, odnosno troškove studija, ili savjetodavnih usluga potrebnih za uvođenje novog ili postojećeg proizvoda na novo tržište u drugoj državi članici ili trećoj zemlji, obično ne čine pomoć za izvoz.

Za odabrane aktivnost preduzeće angažuje pružaoca usluge koji je zadužen za sprovođenje odobrene projektne aktivnosti. Pružaoci usluge ne mogu biti fizička lica, već samo pravna lica i registrovani preduzetnici.

Preduzeću se nudi mogućnost da po osnovu Javnog poziva aplicira za sve komponente u okviru ove Programске linije s tim da apliciranje za komponentu 3.-izrada promotivnog materijala, mora biti povezano sa jednom od druge dvije komponente koje se podržavaju (to znači da ukoliko preduzeće aplicira samo za komponentu 3 ista neće biti podržana).

Sredstva će se dodjeljivati putem otvorenog postupka dodjele bespovratnih sredstava kroz otvoreni Javni poziv, odnosno do utroška raspoloživih sredstava za programsku liniju.

4. PROCEDURA SPROVOĐENJA

4.1. Raspisivanje Javnog poziva

Nakon usvajanja Programa od strane Vlade Crne Gore, Ministarstvo ekonomskog razvoja će raspisati Javni poziv za učešće u Programu i pojedinačnim programskim linijama koji sadrži osnovne informacije, uslove za podnošenje prijave, način podnošenja prijave, rokove i ostale relevantne informacije.

Javni poziv se sprovodi kao otvoreni postupak s krajnjim rokom dostavljanja prijave za učešće od strane privrednih subjekata **do 30. septembra 2022. godine do 15:00h**, kako bi se blagovremeno donijela odluka po osnovu prihvatanja/odbijanja prijave za učešće u Programu, odnosno realizovala planirana aktivnost. Podnosioci zahtjeva za koje je donijeta odluka o odobrenju pomoći, u obavezi su da dostave finalni izvještaj o realizovanoj aktivnosti sa pratećom dokaznom dokumentacijom.

4.2. Opšti uslovi za učešće

Pored opštih uslova definisanih u okviru tačke 7.2. Programa neophodno je **da preduzeće ima evidentirane izvozne aktivnosti u 2021. godini ukoliko aplicira za Komponentu 1. Nastup na međunarodnim sajmovima.**

4.3. Opravdani troškovi

Opravdani troškovi u okviru podržanih aktivnosti su:

Projektna aktivnost	Prihvatljivi troškovi
Nastup na međunarodnom sajmu*	• Troškovi iznajmljivanja i uređenja izložbenog/virtuelnog prostora (uključujući troškove postavljanja i rastavljanja štanda, potrebnog inventara, potrebne priključke električne energije, vode, interneta, troškove čišćenja i sl.)• Troškovi iznajmljivanja izložbene opreme (namještaj, IKT oprema, ugostiteljska oprema, projektor i sl.)• Troškovi upisa u katalog izlagača i drugi administrativni troškovi vezani za realizaciju aktivnosti.
Kompanijska posjeta specijalizovanim sajmovima u cilju povezivanja sa inostranim partnerima ili učešće na B2B događajima**	• Troškovi prevoza i smještaja za maksimum 2 lica zaposlena u kompaniji;• Operativni troškovi realizacije posjete (ulaznice za sajam, troškovi kotizacije).
Troškovi izrade promotivnog materijala: (brošure, katalogi, audio-vizuelni materijal)***	• Troškovi dizajna, fotografije, prevoda, ilustracije, štampe, produkcije video materijala i sl.

* Troškovi koji se odnose na zakup izložbenog/virtuelnog prostora, troškove upisa u katalog izlagača, troškovi kotizacije, ulaznica, prihvatljivi su isključivo od organizatora sajma.

**Specijalizovani sajamski događaj mora biti povezan sa djelatnošću preduzeća.

*** Promotivni materijal mora biti preveden i izrađen na minimum jednom ino jeziku.

Sredstva se ne mogu koristiti za:

- Kupovinu i iznajmljivanje opreme, alata i materijala;
- Troškove koji se direktno odnose na proizvodnju i distribuciju proizvoda (troškovi izrade proizvoda, transportni troškovi, troškovi kapitalnih investicija, troškovi

administracije), troškovi amortizacije, osiguranja, kursnih razlika, plaćanje zaostalih obaveza (kamata, poreza, taksi, rata za otplatu kredita i sl.), bankarski troškovi, komisiona plaćanja, slični troškovi koji se odnose na sprovođenje ugovora, plaćanje provizija.

Mjere sadržane u Programskoj liniji ispunjavaju kriterijume člana 18 i 19 Priloga 7a – Regulative Komisije (EU) br. 651/2014 od 17. Juna 2014. godine o proglašavanju određenih kategorija pomoći spojivim sa unutrašnjim tržištem u primjeni članova 107. i 108. Ugovora, Pravilnika o listi pravila državne pomoći (“Sl.list Crne Gore” br. 35/14, 02/15 i 38/15), pa su saglasne sa članovima 6 i 7 Zakona.

Za preduzeća u kojima u osnivačkoj strukturi od minimum 50%, učestvuju osobe ženskog pola i/ili osobe koje imaju do 35 godina starosti, kao i za subjekte koji posluju u jedinicama lokalne samouprave sa indeksom razvijenosti do 100%, sredstva se dodjeljuju kao pomoć male vrijednosti (de minimis) u skladu sa Uredbom Komisije br. 1407/2013 od 18. decembra 2013. godine. U skladu sa Uredbom, iznos de minimis državne pomoći koji se dodjeljuje korisniku ne smije preći 200.000,00 € u trogodišnjem fiskalnom periodu.

4.4. Potrebna dokumentacija

Prijavna dokumentacija za učešće u Programu i pojedinačno definisanim Programskim linijama će biti objavljena na web stranici Ministarstva ekonomskog razvoja, www.gov.me/mek.

Podnošenje prijave i prateće dokumentacije vršice se preko online aplikacije korišćenjem digitalnog sertifikata, uz korisničko uputstvo o načinu apliciranja koje će se naći na web stranici Ministarstva ekonomskog razvoja www.gov.me/mek.

Krajnji rok za dostavljanje prijave/zahtjeva od strane privrednih subjekata je **30. septembar 2022. godine do 15:00h**, dok je krajnji rok za podnošenje finalnih izvještaja/ zahtjeva za refundaciju odobrenih aktivnosti **16. novembar 2022. godine do 15:00h**, osim ukoliko nije drugačije definisano u okviru pojedinačne Programske linije.

Dokumentacija koja se obavezno dostavlja podnošenjem prijave definisana je u okviru tačke 7.4. Programa. Dodatna dokumentacija koja se podnosi u zavisnosti od aktivnosti za koju se aplicira:

Projektna aktivnost	Potrebna dokumentacija
Nastup na međunarodnom sajmu	- Detaljan opis sajamske aktivnosti, planirana kvadratura, dizajn štanda (na memorandumu preduzeća);- Ponuda/Profaktura za zakup izložbenog/virtuelnog prostora od strane organizatora;- Ponuda/profaktura za dizajn/izradu izložbenog/virtuelnog prostora izdata od strane organizatora ili drugog ponuđača;- Ponuda/Profaktura za administrativne troškove propisane od strane sajma (upisnina za katalog i sl.) izdata od strane organizatora;- Ponuda za operativne troškove (priključak struje, vode, internet, i sl.) izdata od strane organizatora.
Kompanijska posjeta specijalizovanim sajmovima u cilju povezivanja sa	- Detaljan opis kompanijske posjete/učešće na B2B susretima (na memorandumu preduzeća);

inostranim partnerima ili učešće na B2B događajima	- Ponuda/profaktura za putne troškove (avio karta, smještaj) izdata od strane organizatora putovanja-agencije, predstavništva avio kompanije, hotela; - Ponuda za ulaznice/kotizacija za događaj izdate od strane organizatora. - IOPPD obrazac kao dokaz da zaposleni u preduzeću učestvuju u posjeti/B2B susretima.
Troškovi izrade promotivnog materijala: (brošure, katalozi, audio-vizuelni materijal)	- Detaljan opis planiranog promotivnog materijala, na koje strane jezike će materijal biti preveden i zašto, koja su ciljna tržišta, tiraž (na memorandum preduzeća); - Profaktura za izradu dizajna/prevod/štampanje/izradu kataloga, audio-vizuelnih materijala, banera za oglašavanje, fotografija i reprodukcije za potrebe on line kataloga, kao i kreiranje promotivnog PR materijala i tekstova.

Napomene:

- Troškovi koji se odnose na zakup izložbenog/virtuelnog prostora, troškove upisa u katalog izlagača, troškovi kotizacije i ulaznica, prihvatljivi su isključivo od organizatora sajma;
- Dostavljene ponude/profakture/fakture moraju sadržati jasno definisan predmet nabavke/usluge, rok isporuke/realizacije i pojedinačnu cijenu proizvoda/usluge izraženu u EUR i iskazanim PDV-om (ako su izdate na teritoriji Crne Gore);
- Ponude/profakture/fakture izdate na ino jeziku, moraju biti prevedene na crnogorski jezik i ovjerene od strane preduzeća aplikanta;
- Prihvatljive su samo ponude/fakture/ugovori izdate u periodu od 1. januara do 16. novembra 2022.godine;
- Sve fakture moraju biti plaćene sa računa preduzeća korisnika finansijske pomoći. Nalozi za plaćanje kompenzacija i slično ne predstavljaju prihvatljiv dokaz o trošenju sredstava.

Komisija zadržava pravo da umanji iznos prijavljenih troškova za refundaciju ukoliko isti nijesu u skladu sa opravdanim troškovima i definisanim rokovima, ili pravo da zahtjev odbaci.

Preduzeće je u obavezi da samostalno odabere pružaoca usluge za realizaciju planiranih aktivnosti. **Pružalac usluga ne može biti fizičko lice, već samo pravna lica i/ili registrovani preduzetnici.**

Privredni subjekti (uključujući povezana lica) mogu aplicirati najviše za tri Programske linije u okviru Programa, kao i u okviru više komponenti pojedinačnih programskih linija, s tim da privredni subjekat i sa njim povezano lice ne mogu istovremeno biti korisnici i pružaoci usluga/dobavljači opreme u okviru iste programske linije, osim za Programsku liniju za uvođenje međunarodnih standarda.

Napomena: Ukoliko se provjerom utvrdi da su u Prijavnom formularu dati neistiniti podaci ili da priložena dokumentacija nije validna i u skladu sa opštim i posebnim uslovima Javnog poziva, privrednom subjektu se oduzima pravo učešća na Javnim pozivima Ministarstva ekonomskog razvoja za period od narednih 5 godina.

Dokumentacija koja se podnosi nakon realizacije ugovorenih projektnih aktivnosti (refundacija sredstava):

- Zahtjev za isplatu (refundaciju) sredstava;

- Izvještaj o realizaciji aktivnosti (Obrazac);
- Original ili ovjerenu fotokopiju računa;
- Dokaz o izvršenom plaćanju (izvodi sa bankarskog računa preduzeća ovjeren od strane poslovne banke, original nalog za prenos);
- Karton deponovanih potpisa;
- Potvrda da je navedeni žiro-račun (naveden u KDP) aktivan, izdata od strane poslovne banke.

U zavisnosti od odobrenih i ugovorenih projektnih aktivnosti u okviru dokumentacije koja se podnosi za pravdanje troškova podnosi se i sledeće:

Projektna aktivnost	Dodatna dokumentacija za pravdanje troškova
Nastup na međunarodnom sajmu	• Izvještaj o postignutim rezultatima; • Nacrt štanda, fotografije, katalog izlagača.
Kompanijska posjeta specijalizovanim sajmovima u cilju povezivanja sa inostranim partnerima ili učešće na B2B događajima*	• Izvještaj o postignutim rezultatima; • Fotografije sa događaja; • Troškovi prevoza, potrebno je dostaviti: - bording karte u skladu sa fakturom za prevoz; kopija pasoša gdje se vidi pečat ulaska/izlaska iz zemlje gdje se događaj održava; ovjerene vozne karte • Troškovi smještaja – faktura za smještaj; • Ulaznice za sajam/kotizacija za učešće na B2B događaju.
Troškovi izrade promotivnog materijala: (brošure, katalogi, audio-vizuelni materijal)**	• Primjerak izrađenog promotivnog materijala (brošura, liflet, katalog, CD, i sl.)

4.5. Razmatranje i odobravanje prijava

Ministarstvo ekonomskog razvoja će razmatrati podnesene prijave u skladu sa procedurom datom u okviru **Poglavlja 7.5. Razmatranje podnesenih prijava.**

4.6. Praćenje sprovođenja programske linije

Donošenje odluka, implementacija i praćenje realizacije programa i namjenskog korišćenja sredstava, izvještavanje o efektima korišćenja sredstava finansijske podrške, sprovodiće se u skladu sa procedurom definisanom u okviru Poglavlja 8. „Praćenje sprovođenja programa“. Programskom linijom nije predviđen monitoring.

5. KONTAKT

Sve informacije kao i stručna pomoć mogu se dobiti u prostorijama Ministarstva ekonomskog razvoja, Rimski trg 46, radnim danima u periodu od 10-13h, i putem e-maila ivana.zecevic@mek.gov.me i ljljana.belada@mek.gov.me.

PROGRAMSKA LINIJA ZA PRUŽANJE MENTORING USLUGA

Uvod

Mentoring je sveobuhvatan i relativno dug proces podrške preduzećima (privrednim društvima) i preduzetnicima sa ciljem podržavanja nesmetanog razvoja i smanjenja broja neuspješnih preduzeća i preduzetnika. Mentoring predstavlja zajednički rad mentora i preduzeća/preduzetnika u cilju prevazilaženja trenutne situacije i nalaženja najpovoljnijih rješenja za buduće poslovanje. Sam proces predstavlja određeni broj sati koji stručno lice-mentor sprovodi u direktnom kontaktu/radu sa vlasnikom preduzeća/preduzetnikom. 19

Mentoring čini skup sljedećih usluga:

- Dijagnostifikovanje - analiza trenutne situacije u preduzeću, odnosno kod preduzetnika;
- Pomoć u pripremi razvojnih aktivnosti/planova i njihovoj implementaciji, kako bi se dostigli što bolji poslovni rezultati;
- Savjetovanje i koordinacija aktivnosti usmjerenih na pristupanje fondovima, vladinim programima podrške razvoju biznisa, novim tehnologijama, konsultantskim uslugama, itd.;
- Pomoć u pronalaženju poslovnih partnera i uspostavljanju poslovne saradnje.

1. CILJ

Cilj Programske linije za pružanje mentoring usluga je **besplatna nefinansijska podrška** za mikro, mala, srednja preduzeća i preduzetnike koji se bave proizvodnjom ili pružanjem usluga.

Metodologija usluge mentoringa jasno definiše sve korake i aktivnosti u realizaciji mentoringa (upravljanje šemom, rad na terenu, broj posjeta, aktivnosti u okviru svake posjete, vrijeme predviđeno za pripremu plana i izvještavanje) i to kroz vodiče: Vodič za mentoring za početnike i Vodič za mentoring zrelih preduzeća.

2. PREDMET

Proces mentoringa se odvija po uspostavljenoj mentoring šemi, razvijenoj u saradnji sa Japanskom agencijom za međunarodnu saradnju (JICA). Metodologija određuje korake u procesu u okviru kojeg stručno lice-mentor sprovodi u direktnom kontaktu i radu sa osnivačem i /ili odgovornim licem privrednog subjekta određeni broj sati, 25 za novoosnovana preduzeća i 50 za postojeća, i to u prostorijama korisnika (ne manje od 70% od ukupnog broja predviđenih sati). Osnivač i/ili odgovorno lice privrednog subjekta i mentor zajedno proučavaju aktuelno poslovanje, analiziraju trenutnu situaciju, dijagnostifikuju razloge trenutnih problema ili smetnji za dalji razvoj, sagledavaju potencijale za rast, te na osnovu konstatovanog stanja mentor i korisnik mentoring usluge pripremaju plan razvoja.

3. FINANSIJSKI OKVIR

Ukupan budžet za realizaciju Programske linije za pružanje mentoring usluga u 2022. godini iznosi 35,000.00 €.

Mentoring usluga je besplatna za krajnje korisnike - mikro, mala, srednja preduzeća i preduzetnike, dok se mentori isplaćuju za pruženu mentoring uslugu.

¹⁹ Programska linija se sprovodi na osnovu Sporazuma o saradnji sa Japanskom agencijom za međunarodnu saradnju (JICA) na realizaciji projekta „Uspostavljanje i promocija mentoring sistema za mala i srednja preduzeća na Zapadnom i na osnovu diplomatskih nota razmijenjenih 18. aprila i 9. septembra 2016. godine između Vlade Crne Gore i Vlade Japana.

4. OBAVEZE MENTORA

Mentor je kvalifikovana osoba koja posjeduje sertifikat da je uspješno završila mentoring treninge organizovane od strane sertifikovanih mentora Razvojne agencije Srbije i JICA konsultanata iz oblasti dijagnostifikovanja preduzeća, finansijskog menadžmenta, marketinga, izrade biznis plana, proizvodnog menadžmenta, poslovne komunikacije i razvoja ljudskih resursa.

Mentor mora da zadovolji sljedeća tri uslova:

- Razumijevanje cilja koji mentor treba da postigne;
- Razumijevanje procesa za ostvarenje cilja;
- Posjedovanje vještina neophodnih za svaki korak u procesu sprovođenja, koji je definisan postojećom mentoring šemom, i usklađen sa priručnikom za pružanje mentoring usluga.

U skladu sa potpisanim **Sporazumom o saradnji između Ministarstva ekonomije i Japanske agencije za međunarodnu saradnju (JICA)**, a u cilju jačanja kapaciteta postojećih biznis centara i jedinica lokalne samouprave u pogledu pružanja nefinansijske podrške mikro, malim, srednjim preduzećima i preduzetnicima, definisano je da mentori mogu da budu zaposleni u biznis centrima/ jedinicama lokalne samouprave koje se bave razvojem preduzetništva.

Biznis centri i jedinice lokalne samouprave, u obavezi su da:

- vrše promociju programske linije, kao i Javnog poziva nakon njegovog objavljivanja na teritoriji opštine koju pokrivaju;
- bez odlaganja pružaju neophodne informacije potencijalnim korisnicima mentoringa u vezi sa učešćem na Javnom pozivu, kao i informacije u vezi sa predviđenim mentoring uslugama/aktivnostima koje će biti pružene odabranim korisnicima;
- na zahtjev Ministarstva ekonomskog razvoja dostave informacije u vezi sa daljim radom korisnika mentoringa, a na osnovu praćenja rada pomenutih privrednih subjekata (tzv. „follow-up“ aktivnosti).
- Dostavljaju finalne izvještaje o sprovedenoj mentoring usluzi.

Na osnovu ovog koncepta, Ministarstvo ekonomskog razvoja je u saradnji sa Japanskom agencijom za međunarodnu saradnju (JICA) izradilo program obuke i sistem kvalifikacija za mentore, i vrši sertifikaciju mentora koji su pohađali program obuke i položili završne ispite. Zvanje mentora može steći lice koje ispunjava osnovne uslove koji su definisani Projektom, a koji se odnose na to da imaju:

- više od 25 godina starosti;
- univerzitetsko obrazovanje;
- najmanje 3 godine radnog iskustva u oblasti podrške razvoju malih i srednjih preduzeća.

Osim osnovnih uslova koje je neophodno da ispunjava, budući mentor je u obavezi da uspješno završi ciklus mentoring obuka, organizovanih od strane Ministarstva ekonomije i Japanske agencije za međunarodnu saradnju (JICA).

5. IZBOR MENTORA

Komisija sastavljena od predstavnika Ministarstva ekonomskog razvoja vršiće izbor mentora na osnovu stručnih kvalifikacija koje isti mora posjedovati, datih kriterijuma za ocjenu mentora i mentoring procesa, profila kompanije i njenih očekivanja od mentoring procesa. Komisija zadržava pravo na izbor mentora koji će biti angažovan za pružanje usluga

mentoringa. Jedan mentor može biti pružalac mentoring usluga za najviše 3 korisnika, u zavisnosti od gore navedenih kriterijuma.

Svakom izabranom korisniku dodjeljuje se jedan ili više mentora, u zavisnosti od broja prijavljenih preduzeća, lokalnih samouprava iz kojih preduzeća dolaze kao i profila i razvojnih performansi samog preduzeća²⁰.

Svakom izabranom mentoru shodno broju preduzeća - korisnika mentoring usluga, dodjeljuje se određeni broj sati. Broj sati za novoosnovana preduzeća (koja posluju do 3 godine do dana apliciranja) ne može biti manji od 25 sati, odnosno 50 sati za postojeća preduzeća (koja posluju duže od 3 godine do dana apliciranja)

6. OCJENA SPROVEDENIH MENTORING USLUGA

6.1. Ocjena dostavljenog izvještaja

Komisija ocjenjuje rad mentora. Ocjena se temelji na osnovu:

- ocjene dostavljenog finalnog izvještaja mentora, u kojem se vrednuje njegova uspješnost u sprovedenom mentoring procesu;
- sprovedene evaluacije korisnika mentoring usluga;
- izbora najboljeg mentora godine.

Finalni izvještaj mora sadržati **tehnike i alate**, koji su sadržani u **Uputstvu za opšte razumijevanje mentorstva**.

Elementi vrednovanja izvještaja su:

- Metodička kreativnost u radu, odnosno pronalaženje postupaka za optimalno postizanje ciljeva;
- Primjenjivanje tehnika i alata u radu sa korisnikom;
- Postignuti rezultati/ prijedlozi mjera za unaprjeđenje poslovanja.
- Mentor je u obavezi da Komisiji dostavi Izvještaj o realizovanim mentoring uslugama, **u roku od 30 dana** nakon završetka mentoring procesa. Komisija sagledava i ocjenjuje dostavljeni Izvještaj. Mentor koji je dva puta ocijenjen negativno, ne može više obavljati mentoring proces.

Evaluacija korisnika mentoring usluga se sprovodi na osnovu evaluacije/upitnika koji se dostavljaju korisnicima mentoring usluga. Upitnik je sastavni dio Uputstva za opšte razumijevanje mentorstva. Nakon završetka mentoring procesa potrebno je da korisnik dostavi popunjeni upitnik Ministarstvu ekonomskog razvoja u cilju evaluacije usluge mentoringa koju je pružio mentor, kao i unapređenja usluge mentoringa.

Ukoliko korisnik mentoring usluge u navedenom roku ne dostavi neophodnu validnu dokaznu dokumentaciju i priloge koji su predviđeni programskom linijom i Javnim pozivom, gubi pravo da bude korisnik mentoring usluge.

6.2. Isplata mentora

Prije početka sprovođenja mentoring usluge, mentori potpisuju Ugovor o pružanju mentoring usluge sa Ministarstvom ekonomskog razvoja kojim se definišu međusobna prava i obaveze između dvije ugovorne strane. Takođe, Ugovorom se definišu i rokovi do kada mentor mora da završi ugovorenu obavezu-pružanje mentoring usluge, kao i do kada da dostavi finalni izvještaj o završetku iste.

²⁰ Definisano Uputstvom za pružanje mentoring usluga.

Mentoring usluga je besplatna za korisnike mentoring usluga - mikro, mala, srednja preduzeća i preduzetnike, dok se mentori isplaćuju za pružene mentoring usluge u roku od 30 dana od dana podnošenja finalnog izvještaja o sprovedenih mentoring aktivnostima i dostavljenog evaluacionog formulara od strane korisnika mentoring usluga. Sredstva se isplaćuju po osnovu Ugovora o sprovedenim mentoring uslugama zaključenog između Ministarstva ekonomskog razvoja kao naručioca posla i mentora, kao izvršioca tražene usluge, u skladu sa potpisanim Sporazumom o saradnji sa Japanskom agencijom za međunarodnu saradnju (JICA), u okviru koga su navedeni prava i obaveze jedne i druge strane tokom implementacije projektnih aktivnosti.

7. PROCEDURA SPROVOĐENJA

7.1. Raspisivanje Javnog poziva

Javni poziv za privredne subjekte, korisnike državne pomoći, će raspisati u skladu sa procedurom datom u Poglavlju **7. Procedura sprovođenja programa**, i **7.1. Raspisivanje javnog poziva**.

Zainteresovani kandidati podnose prijave u dvije kategorije:

- Novoosnovani privredni subjekti - koji posluju do 3 godine od dana objavljivanja Javnog poziva;²¹
- Postojeći privredni subjekti - koji posluju duže od 3 godine od dana objavljivanja Javnog poziva;

7.2. Potrebna dokumentacija

Potrebna dokumentacija za učešće u programskoj liniji koju je podnosilac prijave u obavezi da dostavi navedena je u Poglavlju **7.4. Podnošenje prijava i potrebna dokumentacija**, uz poštovanje napomena u vezi sa dokumentacijom datom u navedenom poglavlju.

7.3. Razmatranje i odobravanje prijava

Ministarstvo ekonomskog razvoja će razmatrati podnešene prijave u skladu sa procedurom datom u okviru **Poglavlja 7.5. Razmatranje podnešenih prijava**.

7.4. Praćenje sprovođenja programske linije

Donošenje odluka, implementacija i praćenje realizacije programske linije, sprovodiće se u skladu sa procedurom datom u okviru **Poglavlja 8. Praćenje sprovođenja programa**.

8. KONTAKT

Sve informacije kao i stručna pomoć mogu se dobiti u prostorijama Ministarstva ekonomskog razvoja, Rimski trg 46, radnim danima u periodu od 10-13h, i putem e-maila:

andjela.gajevic@mek.gov.me i sanja.varajic@mek.gov.me

²¹ Da imaju predate zvanične finansijske izvještaje za 2021. godinu, u zakonski predviđenom roku ili im je Rješenjem Uprave prihoda i carina odobren produžetak roka za predaju finansijskih izvještaja.

PROGRAMSKA LINIJA ZA POČETNIKE U BIZNISU

Uvod

Preduzetništvo igra ključnu ulogu u ekonomskom razvoju rastućeg globalnog tržišta. Njegova važnost ogleda se u činjenici da preduzetništvo prvenstveno predstavlja novi izvor prihoda, podsticanje ekonomskog razvoja, stvaranje novih proizvoda i razvoj novih tehnologija. Kroz uspješne preduzetničke poduhvate utiče se na poboljšanje životnog standarda, stvaranje nove vrijednosti i otvaranje novih radnih mjesta.

Razvoj preduzetništva, kao i razvoj preduzetničkih znanja i vještina jedan su od prioritarnih pravaca Vladinih razvojnih politika. Motivisanjem pojedinaca, potencijalnih preduzetnika, za otpočinjanje i pokretanje sopstvenog biznisa, razvojem preduzetničke kulture u Crnoj Gori i unapređenjem poslovnog ambijenta za bavljenje preduzetništvom, u značajnoj mjeri će se doprinijeti ubrzanom ekonomskom razvoju i prosperitetu društva u cjelini.

Kroz Programsku liniju za početnike u biznisu koju Ministarstvo ekonomskog razvoja realizuje u saradnji sa Investiciono razvojnim fondom Crne Gore A.D., nastoje se ohrabriti novoosnovani privredni subjekti, koji su na početku razvoja svog biznisa, da krenu u preduzetničke vode i stimulišu se određenim mjerama nefinansijske i finansijske podrške .

1 CILJ

Osnovni cilj programske linije je podrška razvoju preduzetništva kroz podsticanje daljeg rasta novoosnovanih mikro, malih, srednjih preduzeća i preduzetnika.

Specifični ciljevi:

- otvaranje novih radnih mjesta kroz podsticanje preduzetništva i započinjanje sopstvenog biznisa;
- animiranje specifičnih ciljnih grupa – mladih ljudi, žena, studenata, lica sa invaliditetom, nezaposlenih lica koja su na evidenciji ZZZCG, itd. da sudbinu »uzmu u svoje ruke« i posvete se biznisu;
- stimulisanje inovativnosti i kreativnosti mladih;
- podsticanje daljeg rasta postojećih MSP.

2. PREDMET

Predmet Programske linije je pružanje nefinansijske i finansijske podrške za osnivanje novih i unapređenje poslovanja postojećih preduzeća koja posluju **kraće od godinu dana od dana apliciranja na Javni poziv.**

- **Uspostavljanje saradnje sa Investiciono - razvojnim fondom**

Procedura Programske linije nalaže da se, kao rezultat saradnje sa Investiciono-razvojn timer fondom za učešće u realizaciji programske linije potpiše **Protokol o saradnji**, kojim će se definisati procedure saradnje, potrebna dokumentacija, način prenosa sredstava po odobrenim prijavama za pokriće dijela odobrenih kreditnih sredstava (neotplaćene glavnice), izvještavanje o otplati kreditnih sredstava, i druga pitanja od značaja za sprovođenje programske linije.

NEFINANSIJSKA PODRŠKA OBUHVATA:

- Organizovanje preduzetničkih ciklusa edukacije na teme koje su relevantne za otpočinjanje i dalje unapređenje biznisa (poresko zakonodavstvo, istraživanje tržišta, kanali prodaje i distribucije, pronalaženje kupaca na lokalnom i međunarodnom tržištu). Takođe, polaznici će imati priliku da se upoznaju i sa marketinškim aktivnostima, brendiranjem i korišćenjem socijalnih mreža u cilju poboljšanja rezultata poslovanja.
- Tehničku podršku u vidu pružanja konsultantskih usluga za izradu biznis planova, kandidatima koji su ispunili uslove i kriterijume definisane Javnim pozivom;
- Obezbjedeđen mentoring u trajanju od 25 sati mentorskog rada po završetku preduzetničkih ciklusa edukacije.

FINANSIJSKA PODRŠKA OBUHVATA:

Apliciranje za kreditnu podršku kod Investiciono razvojnog fonda Crne Gore A.D. kroz direktno finansiranje i obezbjeđenu bespovratnu podršku od strane Ministarstva ekonomskog razvoja za privredne subjekte za koje IRF donese pozitivnu odluku o kreditiranju.

Za kreditnu podršku obezbijeđeni su sljedeći uslovi:

- Iznos kredita: do 50.000,00€ (za registrovane preduzetnike do 30.000,00 €)
- Kamatna stopa: 2,5 % na godišnjem nivou uz proporcionalni sistem obračuna
- Rok otplate: do 12 godina (uključujući grace period)
- Grace period: do 4 godine.

Minimalan iznos kredita za koji se može aplicirati je 5.000,00 €.

Sredstva za dobijanje kreditne podrške obezbijeđena su kroz budžet Investiciono razvojnog fonda Crne Gore A.D.

Posebni uslovi kreditiranja:

Za subjekte koji projekte realizuju u opštinama sjevernog regiona i u opštinama koje su ispod prosječne vrijednosti indeksa razvijenosti u Crnoj Gori kamatna stopa iznosi 2,00 % na godišnjem nivou uz proporcionalan način obračuna kamate.

Napomena:

Da bi kandidati stekli uslov da apliciraju za kreditna sredstva kod IRF-a neophodno je da pohađaju preduzetničke cikluse edukacije organizovane od strane Ministarstva ekonomskog razvoja. Ministarstvo ekonomskog razvoja kroz tehničku podršku priprema propisanu projektnu dokumentaciju i istu dostavlja IRF-u na konačno odlučivanje. IRF će na osnovu prijedloga Ministarstva, a u skladu sa svojom poslovnom politikom, donijeti konačnu odluku o odobravanju kreditnih sredstava.

Privredni subjeki koji ispunjavaju opšte uslove Programske linije i koji realizuju kredit kod IRFCG, mogu ostvariti pravo na bespovratnu podršku za pokriće dijela kreditnih sredstava (neotplaćenog iznosa glavnice), i to:

- u iznosu do 15% vrijednosti realizovanog kredita, za kredite vrijednosti do 25.000 eura, a u maksimalnom iznosu do 3.000 eura, odnosno
- do 10%, za kredite vrijednosti od 25.000 do 50.000 eura, u maksimalnom iznosu do 5.000 eura.

3. FINANSIJSKI OKVIR

Ukupan budžet za realizaciju Programске linije za početnike u biznisu koji se odnosi na bespovratnu podršku Ministarstva ekonomskog razvoja iznosi **50,000.00 €**.

Ukupni budžet za realizaciju nefinansijske - konsultantske podrške od strane Ministarstva ekonomskog razvoja iznosi **15,000.00€**.

4. OPRAVDANI TROŠKOVI PODRŠKE

Programskom linijom, krediti su namijenjeni za ulaganja u materijalnu imovinu (građevinske objekte, opremu i uređaje) i nematerijalnu imovinu (razvoj proizvoda ili usluga, patenti, licence, koncesije, autorska prava, franšize, i sl.) i obrtna sredstva.

- IRF CG A.D. može finansirati do 75,00% vrijednosti ukupne investicije. **Preostalih 25% ukupne vrijednosti investicije podnosilac zahtjeva za kredit će obezbijediti iz sopstvenih izvora prije započinjanja investicije i odobrenja kreditnog zahtjeva.**

Sopstveno učešće može biti u novcu, objektima, postrojenjima, mašinama i opremi, koja se priznaju ukoliko su u vlasništvu pravnog lica a zavisno od oblika organizovanja privredne djelatnosti.

Kreditni su namijenjeni za ulaganja u osnovna i obrtna sredstva. Iznos kredita namijenjen ulaganju u obrtna sredstva može biti do 30,00 % ukupnog iznosa kredita.

Napomena: Bespovratna podrška se ne odnosi na djelatnost trgovine, ugostiteljske objekte koji isključivo pružaju usluge točenja pića; Djelatnosti izdavanja novina i drugih povremenih izdanja, djelatnosti proizvodnje i emitovanja radijskog i televizijskog programa, djelatnosti novinskih agencija, kao i uslužnih djelatnosti agencija za marketing i odnosa s javnošću; Kupovina udjela u drugim društvima, akcijama i ostalih vrijednosnih papira; Benzinske pumpe; Izgradnja stambenih i poslovnih prostora radi prodaje; Proizvodnja i prodaja vojne opreme ili usluga; Prodajni auto saloni, Djelatnosti koje se odnose na pružanje usluga rent a car-a i javnog prevoza putnika u dijelu nabavke komercijalnih putničkih vozila; Završene investicije u cilju refinansiranja kreditnih obaveza; Bankarstvo i osiguranje; Djelatnost proizvodnje čelika, sintetičkih vlakana i vađenje uglja; brodogradnja; proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda; proizvodnja i prodaja vojne opreme; Trgovina valutama i hartijama od vrijednosti, Učešće u projektima u kojima se krše međunarodno priznata prava radnika, uključujući bezbjednost na radu, pravila i procedure u Crnoj Gori; bilo koja aktivnost koja se smatra nezakonitom ili štetnom po okolinu i opasnom za ljudsko zdravlje: igre na sreću, duvan, alkoholna pića (izuzev proizvodnje vina, zanatskih (kraft) piva i voćnih rakija); nemoralne i nelegalne aktivnosti.

Privredni subjekti koji su ispunili uslove Javnog poziva i koji su pohađali preduzetničke cikluse edukacije, a u cilju pružanja tehničke podrške za izradu biznis plana u obavezi su da neophodnu dokumentaciju za izradu istog dostave u roku od 15 dana od posljednjeg dana obuke ili će se smatrati da su odustali od daljeg učešća u programskoj liniji.

Potrebna dokumentacija zavisno od vrste ulaganja:

Za nabavku opreme/sitnog inventara:

- Ponude/predračuni za nabavku opreme sa detaljnom specifikacijom iste.

Za izgradnju/dogradnju/rekonstrukciju poslovnog objekta:

- List nepokretnosti nekretnine gdje se realizuje predmetna investicija ne stariji od 30 dana;
- Građevinska dozvola (ekvivalent shodno zakonu) ili urbanističko-tehnički uslovi uz uslov da je podniet zahtjev za građevinsku dozvolu (ekvivalent shodno zakonu) koja mora biti dostavljena prije potpisivanja ugovora;
- Dokaz o legalizaciji;
- Predmjer, predračun i ponude za izvođenje radova.

Za kupovinu poslovnog prostora:

- List nepokretnosti u kojem je upisana nekretnina koja je predmet kupoprodaje ne stariji od 30 dana;
- Predugovor/ugovor o kupoprodaji nekretnine (ovjeren od strane notara).

IRF CG A.D. neće prihvatati ponude/predugovore koji su izdati od fizičkih lica, osim kod kupoprodaje nekretnina, ponude/predugovore od povezanih lica kao ni interne fakture. Predmetna dokumentacija ne može biti **starija od 3 mjeseca od datuma predaje zahtjeva za kredit.**

Takođe, svi kandidati su u obavezi da dostave predlog instrumenata obezbjeđenja za kreditna sredstva. Kao instrumente obezbjeđenja kredita IRF CG A.D. će prihvatati mjenice, hipoteke na nepokretnostima (procijenjena vrijednost nepokretnosti mora biti najmanje vrijedna koliko i iznos traženog kredita), bankarske garancije, garancije jedinica lokalne samouprave, garancije Vlade Crne Gore, jemstva bonitetnih pravnih lica, zaloge potraživanja, administrativne zabrane na primanja, minimum jednog, bonitetnog žiranta (u zavisnosti od iznosa kredita i primanja žiranta) i druge uobičajene instrumente obezbjeđenja u bankarskom poslovanju u skladu sa aktima IRF CG A.D i odlukama nadležnih organa IRF CG A.D. Sve troškove u vezi pribavljanja instrumenata obezbjeđenja i sprovođenje poslova oko osiguranja, brisanja i povraćaja realizovanih instrumenata snosi korisnik kredita.

Pravo na kredit ne postoji, već IRF CG A.D. na osnovu svakog pojedinačnog zahtjeva donosi posebnu odluku.

Korisnici kredita dužni su kredit koristiti namjenski u skladu sa ovom Programskom linijom ugovorom koji se potpiše između IRF CG A.D. i korisnika²².

IRF CG A.D. će sprovoditi kontrolu namjenskog korišćenja kredita.

5. PROCEDURA SPROVOĐENJA

5.1. Raspisivanje Javnog poziva

Javni poziv se sprovodi kao otvoreni postupak s krajnjim rokom dostavljanja prijava **do 1. juna 2022. godine do 15h.**

²² Precizni uslovi Programske linije definisani su Godišnjim planom rada IRF-a za tekuću godinu i mogu se naći na web stranici: www.irfcg.me.

5.1. Potrebna dokumentacija za apliciranje

Potrebna dokumentacija za učešće u programskoj liniji koju je podnosilac prijave u obavezi da dostavi navedena je u Poglavlju 7.4. **Podnošenje prijava i potrebna dokumentacija.**

Pored opšte dokumentacije koju je podnosilac prijave dužan da dostavi prilikom predaje zahtjeva dostavlja se i dodatna dokumentacija za datu **programsku liniju**:

- Saglasnost za pristup podacima regulatornog kreditnog registra Centralne banke Crne Gore (RKR obrazac);
- Kopija lične karte osnivača privrednog subjekta;

5.2. Procedura prijave za refundaciju

Podnošenje prijava za pokriće dijela odobrenih kreditnih sredstava

Po odobrenju kreditnog zahtjeva i realizaciji sredstava, korisnik podnosi Ministarstvu ekonomskog razvoja zahtjev za odobrenje bespovratne podrške u svrhu pokrića dijela troškova kredita (neotplaćene glavnice). Po zahtjevu korisnika kredita, Ministarstvo ekonomskog razvoja se obraća IRF-u za dostavljanje dokazne dokumentacije na osnovu koje se potvrđuje realizacija kreditnog zahtjeva, što će biti definisano **Protokolom o saradnji sa IRF-om**. Odobrena bespovratna sredstva se uplaćuju na partiju kredita korisnika, na način da se za odobreni iznos sredstava umanju glavnicu kredita.

Bespovratna sredstva će se uplaćivati na račun IRFCG zaključno sa **20. decembrom 2022. godine** za kredite koji su realizovani najkasnije do **1. decembra 2022. godine** u okviru date Programske linije.

Takođe, svi krediti koji se ne realizuju do 1. decembra 2022. godine ne ispunjavaju dalje uslove za refundaciju, tj. dodjelu bespovratne podrške od strane Ministarstva ekonomskog razvoja.

Potrebna dokumentacija koja se dostavlja za refundaciju sredstava:

- Zahtjev za isplatu (refundaciju) sredstava

5.3. Razmatranje i odobravanje prijava

Ministarstvo ekonomskog razvoja će razmatrati podnešene prijave za učešće u Programskoj liniji u skladu sa procedurom datom u okviru **Poglavlja 7.5. Razmatranje podnešenih prijava.**

5.4. Praćenje sprovođenja programske linije

Donošenje odluka, implementacija i praćenje realizacije programske linije i izvještavanje o efektima korišćenja sredstava finansijske podrške, sprovodiće se u saradnji sa IRF-om, a u skladu sa odredbama potpisanog Protokola o saradnji.

IRF CG A.D. će sprovoditi kontrolu namjenskog korišćenja kredita.

6. KONTAKT

Sve informacije kao i stručna pomoć mogu se dobiti u prostorijama Ministarstva ekonomskog razvoja, Rimski trg 46, radnim danima u periodu od 10-13h, i putem e-maila andjela.gajevic@mek.gov.me i ivana.zecevic@mek.gov.me.

Anex 1 - Spisak dozvoljenih šifri djelatnosti u okviru podržanih sektora Programa za unapređenje konkurentnosti privrede za 2022. godinu

U nastavku je dat spisak dozvoljenih osnovnih šifri djelatnosti u okviru podržanih sektora.

Napomena: U okviru podržanih djelatnosti, troškovi koji se odnose na izgradnju gotovih stambeno-poslovnih jedinica, nabavku putničkih/teretnih/komercijalnih vozila, kao i iznajmljivanje/zakupa materijalnih dobara **nijesu predmet sufinansiranja**.

Takođe, troškovi koji se direktno odnose na proizvodnju i distribuciju proizvoda (troškovi izrade proizvoda, transportni troškovi, troškovi reklamiranja, troškovi kapitalnih investicija, troškovi administracije, amortizacije, osiguranja, kursnih razlika, plaćanje zaostalih obaveza (kamata, poreza, taksi, rata za otplatu kredita i sl.), bankarski troškovi, komisiona plaćanja, i slični troškovi koji se odnose na sprovođenje ugovora, plaćanje provizija, bilo koji vid ličnih troškova i sl.) **nijesu obuhvaćeni ovim Programom**.

SEKTOR B: Vađenje rude i kamena

811	Vađenje građevinskog i ukrasnog kamena, krečnjaka, sirovog gipsa, krede i škriljca
812	Vađenje šljunka, pijeska, gline i kaolina
891	Vađenje minerala za proizvodnju mineralnih đubriva i hemikalija
892	Vađenje treseta
893	Vađenje soli

SEKTOR C: Prerađivačka industrija

1011	Prerada i konzervisanje mesa
1012	Prerada i konzervisanje živinskog mesa
1013	Proizvodnja mesnih prerađevina
1020	Prerada i konzervisanje ribe, ljuskara i mekušaca
1031	Prerada i konzervisanje krompira
1032	Proizvodnja sokova od voća i povrća
1039	Ostala prerada i konzervisanje voća i povrća
1041	Proizvodnja ulja i masti
1042	Proizvodnja margarina i sličnih jestivih masti
1051	Prerada mlijeka i proizvodnja sireva
1052	Proizvodnja sladoleda
1061	Proizvodnja mlinskih proizvoda
1062	Proizvodnja skroba i proizvoda od skroba
1071	Proizvodnja hljeba, svježeg peciva i kolača
1072	Proizvodnja dvopeka, keksa, trajnog peciva i kolača
1073	Proizvodnja makarona, rezanaca i sličnih proizvoda od brašna
1081	Proizvodnja šećera

1082	Proizvodnja kakaoa, čokolade i konditorskih proizvoda
1083	Prerada čaja i kafe
1084	Proizvodnja začina i drugih dodataka hrani
1085	Proizvodnja gotovih jela
1086	Proizvodnja homogenizovanih hranljivih preparata i dijetetske hrane
1089	Proizvodnja ostalih prehrambenih proizvoda
1091	Proizvodnja gotove hrane za domaće životinje
1092	Proizvodnja gotove hrane za kućne ljubimce
1101	Destilacija, prečišćavanje i miješanje pića
1102	Proizvodnja vina od grožđa
1103	Proizvodnja pića i ostalih voćnih vina
1104	Proizvodnja ostalih nedestilovanih fermentisanih pića
1105	Proizvodnja piva
1106	Proizvodnja slada
1107	Proizvodnja osvježavajućih pića, mineralne vode i ostale flaširane vode
1200	Proizvodnja duvanskih proizvoda
1310	Priprema i predenje tekstilnih vlakana
1320	Proizvodnja tkanina
1330	Dovršavanje tekstila
1391	Proizvodnja pletenih i kukičanih materijala
1392	Proizvodnja gotovih tekstilnih proizvoda, osim odjeće
1393	Proizvodnja tepiha i prekrivača za pod
1394	Proizvodnja užadi, kanapa, pletenica i mreža
1395	Proizvodnja netkanog tekstila i predmeta od tog tekstila, osim odjeće
1396	Proizvodnja ostalog tehničkog i industrijskog tekstila
1399	Proizvodnja ostalih tekstilnih predmeta
1411	Proizvodnja kožne odjeće
1412	Proizvodnja radne odjeće
1413	Proizvodnja ostale odjeće
1414	Proizvodnja rublja
1419	Proizvodnja ostalih odjevnih predmeta i pribora
1420	Proizvodnja proizvoda od krzna
1431	Proizvodnja pletenih i kukičanih čarapa
1439	Proizvodnja ostale pletene i kukičane odjeće
1511	Štavljenje i dorada kože, dorada i bojenje krzna
1512	Proizvodnja putnih i ručnih torbi i sl., saračkih proizvoda i kaiševa
1520	Proizvodnja obuće
1610	Rezanje i obrada drveta
1621	Proizvodnja furnira i ploča od drveta
1622	Proizvodnja parketa

1623	Proizvodnja ostale građevinske stolarije i elemenata
1624	Proizvodnja drvene ambalaže
1629	Proizvodnja ostalih proizvoda od drveta, plute, slame i pruća
1711	Proizvodnja vlakana celuloze
1712	Proizvodnja papira i kartona
1721	Proizvodnja talasastog papira i kartona i ambalaže od papira i kartona
1722	Proizvodnja predmeta od papira za ličnu upotrebu i upotrebu u domaćinstvu
1723	Proizvodnja kancelarijskih predmeta od papira
1724	Proizvodnja tapeta
1729	Proizvodnja ostalih proizvoda od papira i kartona
1811	Štampanje novina
1812	Ostalo štampanje
1813	Usluge pripreme za štampu
1814	Knjigovezačke i srodne usluge
1820	Umnožavanje snimljenih zapisa
1910	Proizvodnja produkata koksovanja
1920	Proizvodnja derivata nafte
2011	Proizvodnja industrijskih gasova
2012	Proizvodnja sredstava za spravljanje boja i pigmenata
2013	Proizvodnja ostalih osnovnih neorganskih hemikalija
2014	Proizvodnja ostalih osnovnih organskih hemikalija
2015	Proizvodnja vještačkih đubriva i azotnih jedinjenja
2016	Proizvodnja plastičnih masa u primarnim oblicima
2017	Proizvodnja sintetičkog kaučuka u primarnim oblicima
2020	Proizvodnja pesticida i drugih hemikalija za poljoprivredu
2030	Proizvodnja boja, lakova i sličnih premaza, grafičkih boja i kitova
2041	Proizvodnja sapuna i deterdženata, sredstava za čišćenje i poliranje
2042	Proizvodnja parfema i toaletnih preparata
2051	Proizvodnja eksploziva
2052	Proizvodnja sredstava za lijepljenje
2053	Proizvodnja eteričnih ulja
2059	Proizvodnja ostalih hemijskih proizvoda
2060	Proizvodnja vještačkih vlakana
2110	Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda
2120	Proizvodnja farmaceutskih preparata
2211	Proizvodnja guma za vozila, protektiranje guma za vozila
2219	Proizvodnja ostalih proizvoda od gume
2221	Proizvodnja ploča, listova, cijevi i profila od plastike
2222	Proizvodnja ambalaže od plastike
2223	Proizvodnja predmeta od plastike za građevinarstvo

2229	Proizvodnja ostalih proizvoda od plastike
2311	Proizvodnja ravnog stakla
2312	Oblikovanje i obrada ravnog stakla
2313	Proizvodnja šupljeg stakla
2314	Proizvodnja staklenih vlakana
2319	Proizvodnja i obrada ostalog stakla, uključujući tehničke staklene proizvode
2320	Proizvodnja vatrostalnih proizvoda
2331	Proizvodnja keramičkih pločica i ploča
2332	Proizvodnja opeke, crijepa i građevinskih proizvoda od pečene gline
2341	Proizvodnja keramičkih predmeta za domaćinstvo i ukrasnih predmeta
2342	Proizvodnja sanitarnih keramičkih proizvoda
2343	Proizvodnja izolatora i izolacionog pribora od keramike
2344	Proizvodnja ostalih tehničkih proizvoda od keramike
2349	Proizvodnja ostalih keramičkih proizvoda
2351	Proizvodnja cementa
2352	Proizvodnja kreča i gipsa
2361	Proizvodnja proizvoda od betona namijenjenih za građevinarstvo
2362	Proizvodnja proizvoda od gipsa namijenjenih za građevinarstvo
2363	Proizvodnja svježeg betona
2364	Proizvodnja maltera
2365	Proizvodnja proizvoda od cementa sa vlaknima
2369	Proizvodnja ostalih proizvoda od betona, gipsa i cementa
2370	Sječenje, oblikovanje i obrada kamena
2391	Proizvodnja brusnih proizvoda
2399	Proizvodnja ostalih proizvoda od nemetalnih minerala
2410	Proizvodnja sirovog gvožđa, čelika i ferolegura
2420	Proizvodnja čeličnih cijevi, šupljih profila i priključaka
2431	Hladno valjanje šipki
2432	Hladno valjanje pljosnatih proizvoda
2433	Hladno oblikovanje profila
2434	Hladno vučenje žice
2441	Proizvodnja plemenitih metala
2442	Proizvodnja aluminijuma
2443	Proizvodnja olova, cinka i kalaja
2444	Proizvodnja bakra
2445	Proizvodnja ostalih obojenih metala
2446	Proizvodnja nuklearnog goriva
2451	Livenje gvožđa

2452	Livenje čelika
2453	Livenje lakih metala
2454	Livenje ostalih obojenih metala
2511	Proizvodnja metalnih konstrukcija i djelova konstrukcija
2512	Proizvodnja metalnih vrata i prozora
2521	Proizvodnja kotlova i radijatora za centralno grijanje
2529	Proizvodnja ostalih metalnih cistjernih, rezervoara i kontejnera
2530	Proizvodnja parnih kotlova, osim kotlova za centralno grijanje
2540	Proizvodnja oružja i municije
2550	Kovanje, presovanje, štancovanje i valjanje metala i metalurgija praha
2561	Obrada i prevlačenje metala
2562	Mašinska obrada metala
2571	Proizvodnja sječiva
2572	Proizvodnja brava i okova
2573	Proizvodnja alata
2591	Proizvodnja čeličnih buradi i slične ambalaže
2592	Proizvodnja ambalaže od lakih metala
2593	Proizvodnja žičanih proizvoda, lanaca i opruga
2594	Proizvodnja veznih elemenata i vijčanih mašinskih proizvoda
2599	Proizvodnja ostalih metalnih proizvoda
2611	Proizvodnja elektronskih elemenata
2612	Proizvodnja štampanih elektronskih ploča
2620	Proizvodnja komputera i periferne opreme
2630	Proizvodnja komunikacione opreme
2640	Proizvodnja elektronskih uređaja za široku potrošnju
2651	Proizvodnja mjernih, istraživačkih i navigacionih instrumenata i aparata
2652	Proizvodnja satova
2660	Proizvodnja opreme za zračenje, elektromedicinske i elektroterapeutske opreme
2670	Proizvodnja optičkih instrumenata i fotografske opreme
2680	Proizvodnja magnetnih i optičkih nosilaca zapisa
2711	Proizvodnja elektromotora, generatora i transformatora
2712	Proizvodnja opreme za distribuciju električne energije i opreme za upravljanje električnom energijom
2720	Proizvodnja baterija i akumulatora
2731	Proizvodnja kablova od optičkih vlakana
2732	Proizvodnja ostalih elektronskih i električnih provodnika i kablova
2733	Proizvodnja opreme za povezivanje žica i kablova

2740	Proizvodnja opreme za osvjtljenje
2751	Proizvodnja električnih aparata za domaćinstvo
2752	Proizvodnja neelektričnih aparata za domaćinstvo
2790	Proizvodnja ostale električne opreme
2811	Proizvodnja motora i turbina, osim za letjelice i motorna vozila
2812	Proizvodnja hidrauličnih pogonskih uređaja
2813	Proizvodnja ostalih pumpi i kompresora
2814	Proizvodnja ostalih slavina i ventila
2815	Proizvodnja ležajeva, zupčanika i zupčastih pogonskih elemenata
2821	Proizvodnja industrijskih peći i gorionika
2822	Proizvodnja opreme za podizanje i prenošenje
2823	Proizvodnja kancelarijskih mašina i opreme, osim kompjutera i kompjuterske opreme
2824	Proizvodnja ručnih pogonskih aparata sa mehanizmima
2825	Proizvodnja rashladne i ventilacione opreme, osim za domaćinstvo
2829	Proizvodnja ostalih mašina i aparata opšte namjene
2830	Proizvodnja mašina za poljoprivredu i šumarstvo
2841	Proizvodnja mašina za obradu metala
2849	Proizvodnja ostalih mašina-alatki
2891	Proizvodnja mašina za metalurgiju
2892	Proizvodnja mašina za rudnike, kamenolome i građevinarstvo
2893	Proizvodnja mašina za industriju hrane, pića i duvana
2894	Proizvodnja mašina za industriju tekstila, odjeće i kože
2895	Proizvodnja mašina za industriju papira i kartona
2896	Proizvodnja mašina za izradu plastike i gume
2899	Proizvodnja mašina za ostale specijalne namjene
2910	Proizvodnja motornih vozila
2920	Proizvodnja karoserija za motorna vozila, prikolice i poluprikolice
2931	Proizvodnja električne i elektronske opreme za motorna vozila
2932	Proizvodnja ostalih djelova i dodatne opreme za motorna vozila
3011	Izgradnja brodova i plovnih objekata
3012	Izgradnja camaca za sport i razonodu
3020	Proizvodnja lokomotiva i šinskih vozila
3030	Proizvodnja vazdušnih i svemirskih letjelica i odgovarajuće opreme
3040	Proizvodnja borbenih vojnih vozila
3091	Proizvodnja motocikala

3092	Proizvodnja bicikala i invalidskih kolica
3099	Proizvodnja ostale transportne opreme
3101	Proizvodnja namještaja za poslovne i prodajne prostore
3102	Proizvodnja kuhinjskog namještaja
3103	Proizvodnja madraca
3109	Proizvodnja ostalog namještaja
3211	Kovanje novca
3212	Proizvodnja nakita i srodnih predmeta
3213	Proizvodnja imitacije nakita i srodnih proizvoda
3220	Proizvodnja muzičkih instrumenata
3230	Proizvodnja sportske opreme
3240	Proizvodnja igara i igračaka
3250	Proizvodnja medicinskih i stomatoloških instrumenata i materijala
3291	Proizvodnja metli i četki
3299	Proizvodnja ostalih predmeta
3311	Popravka metalnih proizvoda
3312	Popravka mašina
3313	Popravka elektronske i optičke opreme
3314	Popravka električne opreme
3315	Popravka i održavanje brodova i čamaca
3316	Popravka i održavanje letjelica i svemirskih letjelica
3317	Popravka i održavanje druge transportne opreme
3319	Popravka ostale opreme
3320	Montaža industrijskih mašina i opreme

SEKTOR D: Snadbjevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija

3511	Proizvodnja električne energije
3521	Proizvodnja gasa
3530	Snabdijevanje parom i klimatizacija

SEKTOR E: Snadbijevanje vodom; upravljanje otpadnim vodama, kontrolisanje procesa; uklanjanje otpada i slične aktivnosti

3600	Skupljanje, prečišćavanje i distribucija vode
3700	Uklanjanje otpadnih voda
3811	Skupljanje bezopasnog otpada
3812	Skupljanje opasnog otpada
3821	Obrada i odstranjivanje bezopasnog otpada
3822	Obrada i odstranjivanje opasnog otpada
3831	Rastavljanje olupina
3832	Reciklaža sortiranog otpada

3900	Čišćenje životne sredine i druge aktivnosti u vezi sa upravljanjem otpadom

SEKTOR F: Građevinarstvo

4110	Razrada građevinskih projekata
4211	Izgradnja puteva i autoputeva
4212	Izgradnja željezničkih pruga i podzemnih željeznica
4213	Izgradnja mostova i tunela
4221	Izgradnja cjevovoda
4222	Izgradnja električnih i telekomunikacionih vodova
4291	Izgradnja hidro objekata
4299	Izgradnja ostalih građevina, na drugom mjestu nepomenutih
4311	Rušenje objekata
4312	Pripremna gradilišta
4313	Ispitivanje terena bušenjem i sondiranjem
4321	Postavljanje električnih instalacija
4322	Postavljanje vodovodnih, kanalizacionih, klimatizacionih sistema i sistema za grijanje
4329	Ostali instalacioni radovi u građevinarstvu
4331	Malterisanje
4332	Ugradnja stolarije
4333	Postavljanje podnih i zidnih obloga
4334	Bojenje i zastakljivanje
4339	Ostali završni radovi
4391	Krovni radovi
4399	Ostali nepomenuti specifični građevinski radovi

SEKTOR H: Saobraćaj i skladištenje

4910	Željeznički prevoz putnika, međumjesni
4920	Željeznički prevoz tereta
4931	Gradski i prigradski kopneni prevoz putnika
4932	Taksi prevoz
4939	Ostali prevoz putnika u kopnenom saobraćaju
4941	Drumski prevoz tereta
4942	Usluge preseljenja
4950	Cijevovodni transport
5010	Pomorski i priobalni prevoz putnika
5020	Pomorski i priobalni prevoz tereta
5030	Prevoz putnika unutrašnjim plovnim putevima
5040	Prevoz tereta unutrašnjim plovnim putevima
5110	Vazdušni prevoz putnika
5121	Vazdušni prevoz tereta

5122	Vasionski saobraćaj
5210	Skladištenje
5221	Uslužne djelatnosti u kopnenom saobraćaju
5222	Uslužne djelatnosti u vodenom saobraćaju
5223	Uslužne djelatnosti u vazdušnom saobraćaju
5224	Manipulacija teretom
5229	Ostale prateće djelatnosti u saobraćaju
5310	Poštanske aktivnosti
5320	Ostale poštanske i kurirske aktivnosti

SEKTOR I: Usluge ishrane i smještaja

5510	Hoteli i sličan smještaj
5520	Odmarališta i slični objekti za kraći boravak
5530	Djelatnost kampova, auto-kampova i kampova za turističke prikolice
5590	Ostali smještaj
5610	Djelatnosti restorana i pokretnih ugostiteljskih objekta
5621	Ketering
5629	Ostale usluge pripremanja i posluživanja hrane
5630	Usluge pripremanja i posluživanja pića

SEKTOR J: Informisanje i komunikacije

5811	Izdavanje knjiga
5812	Izdavanje imenika i adresara
5813	Izdavanje novina
5814	Izdavanje časopisa i periodičnih izdanja
5819	Ostala izdavačka djelatnost
5821	Izdavanje kompjuterskih igara
5829	Izdavanje ostalih softvera
5911	Proizvodnja filmova, video-zapisa i televizijskog programa
5912	Djelatnosti koje slede nakon proizvodnje filmova, video-filmova i televizijskog programa
5913	Distribucija filmova, video-filmova i televizijskog programa
5914	Djelatnost prikazivanja filmova
5920	Snimanje i izdavanje zvučnih zapisa i muzike
6010	Emitovanje radio-programa
6020	Proizvodnja i emitovanje televizijskog programa
6110	Kablovske komunikacije
6120	Bežične komunikacije
6130	Satelitska komunikacija
6190	Ostale telekomunikacione djelatnosti
6201	Kompjutersko programiranje

6202	Konsultantske djelatnosti u oblasti informacione tehnologije
6203	Upravljanje kompjuterskom opremom
6209	Ostale usluge informacione tehnologije
6311	Obrada podataka, hosting i sl.
6312	Veb portali
6391	Djelatnosti novinskih agencija
6399	Informacione uslužne djelatnosti na drugom mestu nepomenute

SEKTOR L: Poslovanje nekretninama

6810	Kupovina i prodaja vlastitih nekretnina
6820	Iznajmljivanje vlastitih ili iznajmljenih nekretnina i upravljanje njima
6831	Djelatnost agencija za nekretnine
6832	Upravljanje nekretninama za naknadu

SEKTOR M: Stručne, naučne i tehničke djelatnosti

6910	Pravni poslovi
6920	Računovodstveni, knjigovodstveni i revizorski poslovi; poresko savjetovanje
7010	Upravljanje ekonomskim subjektom
7021	Djelatnost komunikacija i odnosa s javnošću
7022	Konsultantske aktivnosti u vezi s poslovanjem i ostalim upravljanjem
7111	Arhitektonska djelatnost
7112	Inženjerske djelatnosti i tehničko savjetovanje
7120	Tehničko ispitivanje i analize
7211	Istraživanje i eksperimentalni razvoj u biotehnologiji
7219	Istraživanje i razvoj u ostalim prirodnim i inženjerskim naukama
7220	Istraživanje i razvoj u društvenim i humanističkim naukama
7311	Djelatnost reklamnih agencija
7312	Medijsko predstavljanje
7320	Istraživanje tržišta i ispitivanje javnog mnjenja
7410	Specijalizovane dizajnerske djelatnosti
7420	Fotografske usluge
7430	Prevođenje i usluge tumača
7490	Ostale stručne, naučne i tehničke djelatnosti
7500	Veterinarska djelatnost

SEKTOR N: Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti

7711	Iznajmljivanje i lizing automobila i lakih motornih vozila
7712	Iznajmljivanje i lizing kamiona
7721	Iznajmljivanje i lizing opreme za rekreaciju i sport
7722	Iznajmljivanje video-kaseta i kompakt-diskova
7729	Iznajmljivanje i lizing ostalih predmeta za ličnu upotrebu i upotrebu u domaćinstvu
7731	Iznajmljivanje i lizing poljoprivrednih mašina i opreme
7732	Iznajmljivanje i lizing mašina i opreme za građevinarstvo
7733	Iznajmljivanje i lizing kancelarijskih mašina i kancelarijske opreme (uključujući kompjutere)
7734	Iznajmljivanje i lizing opreme za vodeni transport
7735	Iznajmljivanje i lizing opreme za vazdušni transport
7739	Iznajmljivanje i lizing ostalih mašina, opreme i materijalnih dobara
7740	Lizing intelektualne svojine i sličnih proizvoda, izuzev autorskih prava
7810	Djelatnost agencija za zapošljavanje
7820	Djelatnost agencija za privremeno zapošljavanje
7830	Ostalo ustupanje ljudskih resursa
7911	Djelatnost putničkih agencija
7912	Djelatnost tur-operatora
7990	Ostale usluge rezervacije i djelatnosti povezane s njima
8010	Djelatnost privatnog obezbeđenja
8020	Usluge sistema obezbeđenja
8030	Istražne djelatnosti
8110	Usluge održavanja objekata
8121	Usluge redovnog čišćenja zgrada
8122	Usluge ostalog čišćenja zgrada i opreme
8129	Usluge ostalog čišćenja
8130	Usluge uređenja i održavanja okoline
8211	Kombinovane kancelarijsko-administrativne usluge
8219	Fotokopiranje, pripremanje dokumenata i druga specijalizovana kancelarijska podrška
8220	Djelatnost pozivnih centara
8230	Organizovanje sastanaka i sajmova
8291	Djelatnost agencija za naplatu potraživanja i kreditnih biroa
8292	Usluge pakovanja
8299	Ostale uslužne aktivnosti podrške poslovanju

SEKTOR P: Obrazovanje

8510	Predškolsko obrazovanje
8520	Osnovno obrazovanje
8531	Srednje opšte obrazovanje

8532	Srednje stručno i tehničko obrazovanje
8541	Obrazovanje poslije srednjeg koje nije visoko
8542	Visoko obrazovanje
8551	Sportsko i rekreativno obrazovanje
8552	Umjetničko obrazovanje
8553	Djelatnost škola za vozače
8559	Ostalo obrazovanje
8560	Pomoćne obrazovne djelatnosti

SEKTOR Q: Zdravstvena i socijalna zaštita

8610	Djelatnost bolnica
8621	Opšta medicinska praksa
8622	Specijalistička medicinska praksa
8623	Stomatološka praksa
8690	Ostala zdravstvena zaštita
8710	Djelatnosti smještajnih ustanova s medicinskom njegom
8720	Socijalno staranje u smještajnim ustanovama za lica s teškoćama u razvoju, duševno oboljele osobe i osobe s bolestima zavisnosti
8730	Rad ustanova za stara lica i lica s posebnim potrebama
8790	Ostali oblici socijalne zaštite sa smještajem
8810	Socijalna zaštita bez smještaja za stara lica i lica s posebnim potrebama
8891	Djelatnost dnevne brige o djeci
8899	Ostala socijalna zaštita bez smještaja, na drugom mjestu nepomenuta

SEKTOR R: Umjetnost, zabava i rekreacija

9001	Izvođačka umjetnost
9002	Pomoćne djelatnosti u okviru izvođačke umjetnosti
9003	Umjetničko stvaralaštvo
9004	Rad umjetničkih ustanova
9101	Djelatnosti biblioteka i arhiva
9102	Djelatnost muzeja
9103	Održavanje istorijskih lokacija, zgrada i sličnih turističkih spomenika
9104	Djelatnost botaničkih i zooloških vrtova i nacionalnih parkova
9311	Djelatnost sportskih objekata
9312	Djelatnost sportskih klubova
9313	Djelatnost fitnes klubova
9319	Ostale sportske djelatnosti

9321	Djelatnost zabavnih i tematskih parkova
9329	Ostale zabavne i rekreativne djelatnosti

SEKTOR S: Ostale uslužne djelatnosti

9511	Popravka kompjutera i periferne opreme
9512	Popravka komunikacione opreme
9521	Popravka elektronskih aparata za široku upotrebu
9522	Popravka aparata za domaćinstvo i kućne i baštenske opreme
9523	Popravka obuće i predmeta od kože
9524	Održavanje i popravka namještaja
9525	Popravka satova i nakita
9529	Popravka ostalih ličnih predmeta i predmeta za domaćinstvo
9601	Pranje i hemijsko čišćenje tekstilnih i krznenih proizvoda
9602	Djelatnost frizerskih i kozmetičkih salona
9603	Pogrebne i srodne djelatnosti
9604	Djelatnost njege i održavanja tijela
9609	Ostale lične uslužne djelatnosti, na drugom mjestu nepomenute